

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Golčer
Strip in stripovski junaki v slovenskem prostoru
Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lucija Golčer

Mentor: prof. dr. Peter Stanković

Strip in stripovski junaki v slovenskem prostoru

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Bam! WOW! Pow!
Napisala Lucija z lenivčevim krempljem za vse superjunake, ki sem jih
srečala v svojem življenju.

Zahvala!

Strip v slovenskem prostoru

Tema diplomske naloge je strip v slovenskem prostoru. Strip je medij, ki vse od svojega rojstva dalje gradi na odnosu med besedo in podobo. Slika in zgodba pa sta seveda povezani že od začetka likovne umetnosti. A kljub vsemu so še danes težave, kam strip natančno umestiti: zgolj v likovno ali v književno umetnost. Položaj stripa v Sloveniji je še vedno problematičen in morda je ravno zaradi tega naša država naplavila na površje nekaj odličnih avtorjev. Ti so doživeli uspeh tako doma kot v tujini.

Teoretični del diplome se deli po poglavjih na uvod o stripu, kjer so predstavljeni osnovni pojmi, sledi zgodovinski pregled devete umetnosti po svetu in doma. Predstavljeni so tudi slovenski avtorji stripa in »Mladinin krožek« z duhovnim očetom slovenskega stripa, Ivom Štandekerjem, ki je s svojim pisanjem o stripovskem mediju in odkrivanju mladih talentiranih risarjev pomagal ustvarjati obris Slovenije na veličastnem stripovskem zemljevidu sveta. V zaključku se diplomska naloga izteče v analizo nekaj izbranih stripov in v detektivsko iskanje avtohtonih podalpskih junakov ter superjunakov.

Ključne besede: strip, stripovski junaki, slovenski avtorji stripa, superjunaki, popularna kultura.

Comic book in Slovenia

The theme of my dissertation is "Comic book in Slovenia". Comic book is a medium which has been building upon a relationship between word and image since its formation. Image and story/tale are of course connected/interlinked since the beginning of graphic art. But despite that, we're still having great difficulty to classify a comic book – whether it fits into graphic or written art. The comic book situation in Slovenia is still problematic and that might actually be the reason why there's some excellent internationally successful authors emerging out of Slovenia.

The theoretical part of dissertation is split into different chapters starting with introduction where I've explained the basic comic book concepts followed by the historical overview of the "9th

art" in Slovenia and abroad. There's also an introduction of Slovenian comic book authors as well as "Mladinin krožek" and its spiritual father of comic book Ivo Štandeker who has positioned Slovenia on the world map of comic book with his writing about it and discovering new, talented artists/illustrators. At the end of dissertation there's an analysis of the few selected comic books and the detective search for authentic "subalpine" heroes and superheroes.

Key words: comic, comic book heroes, Slovenian authors of comics, superhero, popular culture.

KAZALO

1	UVOD	8
2	RAZLAGA POJMOV	11
2.1	Kaj je strip?	11
2.2	Izbor teme	12
2.3	Ustvarjanje likov	13
2.3.1	Klasični realistični junak	13
2.3.2	Moderni junak	13
2.3.3	Junakinja	14
2.3.4	Negativec	14
2.3.5	Komični junak	14
2.3.6	Antijunak	15
3	ZGODOVINA STRIPA IN NJEGOVI ZAČETKI	16
3.1	Ameriški strip	17
3.2	Evropski strip	19
3.3	Jugoslovanski strip	19
4	SLOVENSKI AVTORJI STRIPA	21
4.1	Prva generacija	21
4.2	Druga generacija	28
4.3	Tretja generacija	34
4.4	Četrta generacija	44
5	ANALIZA IZBRANIH STRIPOV	46
5.1	Splošno o slovenskih junakih	46
5.2	Kaj bom analizirala in kako	48
5.3	Miki Muster	49
5.4	Marjan Manček	50
5.5	Zoran Smiljanić	51
5.6	Matjaž Schmidt	52
5.7	Božo Kos	53
5.8	Tomaž Lavrič	54
5.9	Dušan Kastelic	55
5.10	Iztok Sitar	56
5.11	Matjaž Bertonec	57

5.12	Kostja Gatnik	58
6	ZAKLJUČEK	62
7	LITERATURA	64

SEZNAM SLIK

Slika 3.1: Yellow Kid.....	17
Slika 4.1: Zamorček Bu-ci-bu.....	22
Slika 4.2: Pet očeva Neninog deteta.....	24
Slika 4.3: Obisk iz vesolja.....	26
Slika 4.4: Fatamorgana	31
Slika 4.5: Zvitorepec	32
Slika 4.6: Zabavnik	33
Slika 4.7: Afera JBTZ	35
Slika 4.8: Meksikajnarji Miramar	38
Slika 4.9: Diareja.....	40
Slika 4.10: Premiki.....	41

1 UVOD

V kulturnih študijah se na najbolj splošni ravni kulturo po navadi definira kot celovit način življenja, ki obsega tako vsakdanje vrednote in znanja kot ustvarjalna in inovativna odzivanja ljudi. (Tomc, v Cooltura 2002, 121) Iz tega sledi, da je strip kot del te kulture živo in pravo ogledalo nekega časa in načina življenja v konkretnih pogojih. In toliko kot je avtorjev stripa, toliko je možnih načinov pripovedovanja zgodbe, ki mora biti vedno jasna in učinkovita.

Nemalokrat se je stripu očitalo, da se spogleduje s trivialnostjo, šundom in kičem. Političen vrh Jugoslavije je strip v petdesetih letih 20. stoletja razglasil kar za Pandorino skrinjico. Za nebodigatreba, ki sodi na smetišče zgodovine skupaj z ostalo buržuazno navlako in malomeščansko potrošniško filozofijo.

Držal se ga je sloves zabavnega in poučnega čtiva za najmlajše. (Draginčič in Zupan, 1986, 21)

Strip je bil od nekdaj ena najbolj marginaliziranih umetniških zvrsti. Nase je opozoril leta 1992, ko je Pulitzerjevo nagrado za posebne dosežke iz žurnalizma, literature in glasbe dobil ameriški stripovski avtor Art Spiegelman za roman v stripu Maus. V njem je povabil bralca/gledalca k vživetju in premisleku o grozodejstvih, ki so se odvijala v Auschwitzu med drugo svetovno vojno.

In prav iskanje pravega ravnovesja med intenziteto in jasnostjo pripovedi ostaja praktičen izziv za vse današnje stripovske avtorje ter je odraz globljega filozofskega razkola znotraj stripovske kulture. (McCloud 2010, 52)

V nalogi bom izpostavila ključne značilnosti stripa kot medija. Na kratko se bom ustavila v Združenih državah Amerike, v Evropi in v Jugoslaviji ter predstavila, kaj se je s stripom dogajalo tam. Sledi zgodovinski pregled slovenskega stripa.

V osrednjem delu diplome bom predstavila ključne avtorje t. i. štirih generacij slovenskih stripovskih ustvarjalcev. V zadnjem vsebinskem delu sledi implikacija do

tedaj predstavljenega na konkretnih primerih – analizi stripov. Kot bodočo kulturologinjo pa me seveda zanima, zakaj je (bil) strip v slovenski družbi marginaliziran, nerazumljen in podcenjen.

Jure Mikuž v knjigi *Čarobni jezik stripa* zapiše, da morajo avtorji predvidevati gledalčeve sposobnosti povezave med zaporednimi prizori. »Te so po navadi smiselne, lahko pa so med njimi presenetljive ali absurdne montažne zareze. Cilj obeh načinov je z likovnimi in besedilnimi elementi ter obrati doseči pomensko gostoto, ki bralca drži v napetosti do konca.« (Mikuž 2015, 10)

Strip združuje umetnost risanja in slikanja ter vseh njunih izpeljank: karikaturu, abstrakcijo, fotorealizem. Lastne so mu verbalne metafore iz literature in vizualni pripovedni jezik. Zakaj mora torej strip, za razliko od svojega bolj bogatega bratranca – filma tako pred kritiško javnostjo kot bralci dokazovati in potrjevati, da sodi v sam vrh umetniškega ustvarjanja?

Podobno se v članku *Why comic studies?* sprašuje Angela Ndalialis in nam na vprašanje odgovori z vprašanjem: Zakaj filmske, televizijske in medijske študije? (Ndalianis 2011)

Strip je veliko starejši medij kot film, a ga akademska sfera nekako ne zazna kot vsebino in sliko, ki bi bila vredna temeljitejšega proučevanja. Morda bi lahko tukaj bila vizionarska Fakulteta za družbene vede in program kulturologija še obogatila s študijem stripa.

Analizirala bom deset izbranih stripov slovenskih avtorjev, in sicer po ključu najbolj izposojanih avtorjev v obdobju treh zaporednih let. Podatke sem pridobila iz sistema COBISS Mestne knjižnice Ljubljana. Ob vsakem stripu bom napisala kratko recenzijo, ga umestila v pripadajoč zgodovinski in politični kontekst ter predstavila njegovega naslovnega junaka/junakinjo.

Tovrstna analiza najbolj izposojanih slovenskih stripovskih avtorjev na podlagi knjižnične izposoje še ni bila nikoli narejena. Pomembna pa se mi zdi vsaj z dveh vidikov. Izvedeli bomo, kateri so tisti stripi, ki so pri Slovencih najbolj priljubljeni, in

se vprašali, kaj naredi stripovskega junaka nesmrtnega. Uporabljena metodologija bo študija literature, kritično analitično proučevanje virov ter komparativni vidik raziskovanja in študija izbranih slovenskih stripov.

Moje osrednje raziskovalno vprašanje se glasi: Ali so slovenski striparji razvili lik podalpskega superjunaka? Skozi alkimistično analizo stripov bom poskusila tudi ugotoviti, kateri junaki v stripu so tisti, ki pritegnejo največ bralcev.

2 RAZLAGA POJMOV

2.1 Kaj je strip?

Ameriški teoretik kulture Coulton Waugh je v svoji knjigi iz leta 1947 z naslovom Strip (The Comics) zapisal analitično definicijo, ki je kmalu postala osnova, na kateri temelji vsako podrobnejše preučevanje stripa.

»Strip je forma, ki mora obvezno vsebovati naslednje elemente: zgodbo, ki jo pripoveduje medsebojno povezana serija slik, kontinuirane like ter tekst oziroma dialoge v funkciji risbe.« (Waugh 1974, 23)

Definicij stripa je bilo v zgodovini veliko, a nobena se ni otresla združevanja vsebine in forme. Avtor stripov Will Eisner definira strip kot umetnost zaporedja. (Eisner 2008b, 1)

Scott McCloud pa o stripu zapiše naslednje:

»Umetnost (medij), poznan kot strip, je vrč poln idej in podob. Kako te ideje in podobe izrazimo, je odvisno od posameznega avtorja, saj ima vsak svoj okus. Pomembno je, da ne zamenjamo sporočila s prenašalcem sporočila. Vse vrste umetnostnih zvrsti so bile podvržene kritičnemu razmišljanju in vrednotenju njih samih. Toda pri stripu so bili taki pregledi redki.« (McCloud 2011a, 6)

Iz tega sledi, da je strip:» Premišljeno zaporedje nepremičnih slikovnih in drugih podob, postavljenih druga ob drugo, namenjenih prenašanju informacij in/ali ustvarjanju estetske reakcije pri gledalcu.« (McCloud 2011a, 9)

Z McCloudovo razdelano definicijo precej sovпада definicija stripa, kot jo je zapisal slovenski stripovski avtor Zoran Smiljanić, ki pravi, da je strip verbalno-vizualni medij, ki pripoveduje zgodbo skozi serijo medsebojno povezanih sličic, s kontinuiranimi liki in besedilom. (Smiljanić in Rugelj 2002, 24)

Strip je našel mesto na stičišču literature, filma in grafične umetnosti. Od filma je prevzel plane (total, srednji plan, veliki plan, detajl itd.), kadriranje (plan, kontraplan, zorni kot oziroma perspektivo), razdelitev v dramskem pomenu na scene in sekvence, montažo in stilske figure. Uporabo barv, kontrast svetlega in temnega, kompozicijo risbe in perspektivo si je sposodil iz grafične umetnosti, dramsko oblikovanje besedila pa od literature. Stripu lastni so:

- »prizor-polje«, ki se lahko prilagaja dramskim potrebam zgodbe (preprosta risba, ki ima besedilo ali ne, slika je najpogostejše pravokotne oblike, včasih ima tudi obliko kvadrata, izjemoma je okrogla;
 - filakterji (oblački), ki poenotijo tekst in sliko (avtorji stripa velikokrat namesto besed uporabljajo risane simbole: žarnica pomeni, da se je junaku »posvetilo«, velik vprašaj, da je v zadregi, mrtvaška glava s klicajem jezo ali bes, žaga smrčanje itd.);
 - onomatopeje, ki so vizualno sredstvo, s katerim se pričarajo zvočni efekti.
- (Bogdanović 1994, 66)

2.2 Izbor teme

Osnova stripa je zgodba. Vsaka zgodba ima svojo strukturo. Ta je lahko realna ali fikcijska. (Eisner 2008a, 3) Strip je hibrid med sliko in tekstom. Termin hibrid je sposojen iz biologije in pomeni mešan izvor. Stripe ločujemo v dve veliki skupini. V prvo sodijo pustolovski, znanstvenofantastični, kavbojski, detektivski in drugi, ki so risani v realističnem slogu. Drugo skupino pa sestavljajo karikaturistični stripi. Danes je meja med obema skupinama vse bolj zabrisana, saj se stripovska industrija hitro spreminja.

Izbor teme vključuje:

- izbiro trenutkov, ki naj napolnijo sličice (kaj vključiti, kaj izpustiti),
- kadriranje akcije in vodenje bralčevega pogleda,
- izbiro besed in slik, ki komunicirajo skupaj,
- ustvarjanje raznolikih in verodostojnih likov z bogatim notranjim življenjem in nepozabnim videzom,
- obvladovanje govornice telesa in obrazne mimike,
- ustvarjanje polnih, prepričljivih svetov, v katere se lahko podajo bralci,

- izbiro risarskega pribora in krmarjenje po širnem oceanu stripovskih stilov in žanrov. (McCloud 2010b)

2.3 Ustvarjanje likov

Najtežja naloga za avtorja stripa je, da ustvari like, ki bodo verodostojno nosili zgodbo. Ustvariti takšnega junaka, čigar dogodivščine bodo spremljali bralci leta ali celo desetletja, resničnega stripovskega junaka, je zagotovo najtežji izziv za vse risarje zgodb. Junaki stripov so večni in se nikoli ne postarajo. Bralec ima najraje takšne junake, ki mu nastavljajo ogledalo, saj v njih največkrat išče samopotrditve. Nenazadnje je prav popularna kultura eden od tistih segmentov sodobne resničnosti, ki najbolj intenzivno vplivajo na naša življenja. (Stanković 2010, 10)

2.3.1 Klasični realistični junak

Diametralno superjunaku lahko postavimo klasičnega junaka, ki je vedno predstavnik človeške družbe. Z njim se lahko vsakdo poistoveti, saj so njegove fizične, psihične, intelektualne in moralne lastnosti pogojno dostopne vsakomur. Tovrstni junaki so pogumni, inteligentni, iznajdljivi, nesebični, vsekakor superiorni. Zaradi večje verodostojnosti pa imajo kakšno pomanjkljivost, ki nikoli ni preveč resna.

Klasični junak se bori proti zlu in tiraniji v kakršni koli pojavnosti in vpliva upanje vsem razžaljenim in nemočnim, za katere se vedno znova spušča v vrtinec novih tveganj in pustolovščin.

2.3.2 Moderni junak

Sčasoma so se spremenile predstave o stripovskih junakih. Zgodil se je skok v novo tisočletje in zrasla je potreba po modernih junakih, ki jih krasijo najvišje človeške odlike in vrednote. Stari junaki se na nov način pojavljajo največkrat v stripih za odrasle. Niso toliko idealizirani in konformistični kot v preteklosti. Nimajo prave opore, napol so izgubljeni v iluzijah, antični modeli lepote so vse bolj zabrisani in velikokrat delujejo »grobijansko«, surovo in okorno. Je pa očitno, da so to bitja iz mesa in krvi, celo blage osebe, ki se mimo svoje volje znajdejo v pustolovščinah, s katerimi imajo

malo ali nič skupnega. Niso nujno mišičasti, zato pa sproščeni in samoobvladani. Moderni junak je inovativen, vedno najde praktično rešitev v še tako nemogoči situaciji in je bolj človeški od svojih nasprotnikov. Brez tega ne bi bil moderni junak, temveč eden izmed antijunakov.

2.3.3 *Junakinja*

Kako je z ženskimi liki, prezentiranimi v stripu? Dolgo časa so pripadnice ženskega spola zgolj statirale na tablojih in imele estetski učinek na bralce. Postopoma je prišel njihov čas in so se emancipirale do te mere, da so nastopale v naslovnih vlogah. Postale so heroine. Junakinja je neprimerno intenzivnejša v spektru čustev kakor junak. Navzven deluje krhko in ranljivo, a se lahko kaj kmalu prelevi v lik izven standardov. Šele takrat pridejo do izraza specifike nežnejšega spola: intuicija, sofisticiranost, uglajenost in naravni šarm, ki je njihovo najmočnejše in neodtujljivo orožje. Velikokrat junakinja igra dve vloge hkrati – ovčico in volkuljo.

2.3.4 *Negativec*

Poleg junaka je najpomembnejši lik v zgodbi negativec, hudobec ali nasprotnik. Junaka spravlja v neštete zagate in izid boja drži v neodločnosti do samega konca. Njegove lastnosti so diametralne junakovim. Uteleša zlo, je močna osebnost, ki jo vodijo uničevalni nagoni, začinjeni s hudodelsko strastjo. Štiriindvajset ur na dan porabi za nego zlobnih misli. Za dosego življenjskega cilja ne izbira sredstev, je preračunljiv mizantrop. Prav takšna je njegova fizionomija. Tudi način oblačenja stilsko nadgrajuje njegovo omniprisotnost in nakazuje hudobčeve karakterne poteze. Nemalokrat je vodja zločinske ali totalitaristične organizacije.

2.3.5 *Komični junak*

Vedno priljubljeni lik, ki se ga bralstvo, če je dobro »postavljen« in izdelan, le težka naveliča. Ponuja odvod za vse frustracije, ki jih slehernik nabira v življenju, v službi, družinskem okolju itd. Gre za lik izven vseh običajnih standardov, ki ga krasijo manjše, simpatične pomanjkljivosti oziroma so karikirane do te mere, da jih pri navadnem človeku le težka najdemo.

2.3.6 *Antijunak*

Karakter antijunaka je poln slabih lastnosti (strahopetnost, vzvišenost, cinizem), ki so poudarjene do te mere, da so podvržene posmehu.

Osnovna karakterizacija junakov bo v pomoč pri odkrivanju slovenskih stripovskih superjunakov, do katerih bom prišla z analizo del izbranih avtorjev, ki so po mojem osebnem izboru vključeni v diplomsko delo.

Stripolog France Zupan je nekoč zapisal, da Slovenci verjetno nikoli ne bomo imeli dobrega stripa, ki predstavlja v svetu glavnino: to je avanturistični in pustolovski strip. Posnemovalci tujih junakov v domači stripovski sceni pa le težka konkurirajo originalnim francoskim, ameriškim in belgijskimi stripom. »Slovenska zemlja in mentaliteta ljudi nekako niso naklonjene velikim junakom,« zaključi Zupan. (Gale 1981, 33)

Z Zupanom bi se strinjala le deloma. Vemo, da se strip prilagaja zunanjim okoliščinam in novim nazorom. Seveda so v Sloveniji avtorji, ki so primerljivi s tistimi, ki ustvarjajo v tujini. Lep primer je Tomaž Lavrič, čigar naklade v tujini dosegajo velike številke.

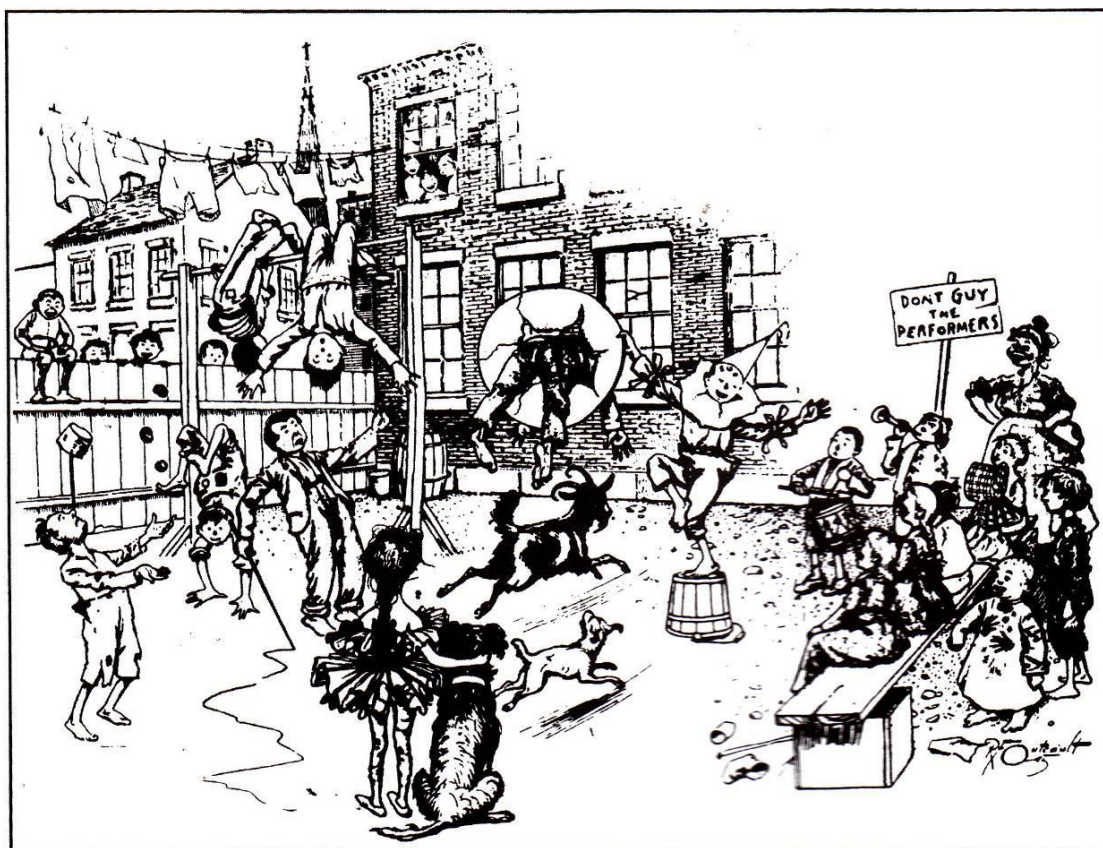
3 ZGODOVINA STRIPA IN NJEGOVI ZAČETKI

Strip, kot ga poznamo danes, je relativno mlad. Zgodovinski pregled nam pokaže zanimiva dejstva o starih kulturah, ki so ustvarjale »predzgodovino« stripa. Najstarejši strip so našli v neki podzemni jami pogorja Tasili, ki se nahaja v centralni Afriki.

Podobne stripe najdemo tudi v drugih etapah zgodovine človeštva. »Stripi« iz antične Grčije prikazujejo zgodbe iz grške mitologije in olimpijskih iger. Zmage rimskih cesarjev so ovekovečene v stripih. Spiralno zaviti strip okoli visokega stebra cesarja Trajana je dolg 183 metrov. Najbolj znan strip iz dvanajstega stoletja je tkana stenska preproga iz Beyeuxa (Francija). To je osem metrov dolg strip, ki prikazuje dogodke od osvojitve Anglije do odločilne bitke pri Hustingsu. V srednjem veku je strip po vseh cerkvah: legenda o Kristusovi križevi poti (14 slik). (Gale 1981, 11).

Stripu, kot ga beremo in poznamo danes, so zibelko iztesali ameriški časopisi, ki so objavljali karikature. V zadnjih letih devetnajstega stoletja so mnogi časopisi na vzhodni obali Združenih držav Amerike uvedli posebne dodatke, kjer so objavljali šale v šestih do osmih slikah, ki so bile nanizane v zaporedju. Šale so imenovali »comics«. (Gale 1981, 12) Prvenstvo prvega modernega stripa pripada Richardu Feltonu Outcaultu in njegovemu stripu Yellow Kid. (glej Sliko 3.1)

Slika 3.1: Yellow Kid

Vir: Sitar (2007a, 8).

3.1 Ameriški strip

Zgodovina modernega stripa se prične z brezobzirno borbo za bralce med časopisnima magnatoma, Williamom Hearstom in Josephom Pulitzerjem. V šalah so vedno nastopali isti junaki, časopisi pa so jih pričeli objavljati redno. Prvi stalni lik/junak ameriških časopisov je bil Rumeni deček Outcaulta, ki v strip uvede »oblaček«, bistveno komponento stripovskega medija.

Kronološko si sledi »The Katzenjammer Kids« avtorja Rudolpha Dirksa (pri nas je bil preveden kot Bim in Bum). Dirks začne prvi dosledno uporabljati oblačke za dialog svojih protagonistov, navihanih fantov Hansa in Fritza. To je tudi najstarejši strip, ki neprekinjeno izhaja že 113 let in ga trenutno riše Hy Eisman. Isti strip je objavljala tudi »Politikin zabavnik«. Nadaljujmo z Malim Nemom v deželi sanj, letnik 1905, pod katerega se podpisuje Winsor McCay«Little Nemo in Slumberland«). McCay ni

priznaval zakonitosti dotedanjega stripovskega izražanja in je vnesel v kompozicijo stripovske strani pravo revolucijo. Urednikom je onemogočil, da so posamezno stripovsko stran razbili na nekaj časovnih nadaljevanj.

Leta 1911 se je pojavil prvi strip za intelektualce »Krazy Kat«, Nori maček, Georgea Harrimena. Novo obdobje v zgodovini ameriškega stripa je sovpadlo z letom 1929. Izhajati začneta stripa Tarzan in Buck Rogers, ki sta pomembna zato, ker sta risana v realističnem slogu. Za zlato obdobje predvsem ameriškega stripa velja čas med letoma 1933 in 1937, ko nastanejo najbolj znani primeri devete umetnosti: Flash Gordon, Princ Valiant, Fantom, Hipnotizer Mandrak itd. Znanstvenofantastični strip Flash Gordon A. Raymonda je nekaj časa veljal za najboljši strip te vrste. Bralcev tega stripa je bilo vse več in to je vzpodbudilo avtorja, da je začel nekaj mesecev kasneje risati še Jima iz džungle in kasneje Tajnega agenta X-9.

V 50. letih 20. stoletja nastane »antistrip«. Klasičen primer je »Peanuts« (Arašidki) Charlesa M. Schulza, ki jih je ustvaril leta 1950 in navdušil s simpatičnimi risanimi liki, kot so osemletnik Charlie Brown ter njegov najboljši prijatelj, pes Snoopy, Franklin, Lucy, Linus, Peppermint Patty in Sally. Arašidki so bili natisnjeni v 2600 časopisih v 75 državah, bili prevedeni v 21 jezikov in imajo vsaj 350 milijonov bralcev. Danes jih lahko preberemo v 17.897 pasičnih stripih. »Ti stripi se resnično razlikujejo od vseh dotedanjih, saj se avtorji ne trudijo več, da bi ustvarili risbe, ki bi bile polne detajlov in anatomsko brezhibnih likov.« (Gale 1981, 14)

V sredini 60. let 20. stoletja je bil velik hit strip Barbarella, ki je za seboj potegnil plaz podobnih junakinj: Jodella, Uranella. Heroine pomenijo novo prelomnico v zgodovini stripa. Dogajanje se preseli v vesolje, kar odlično sovпада z aktualnimi družbenimi dogajanjmi. Novost je tudi, da so v ospredju junakinje s poudarjeno erotično komponento, zato govorimo o ženskih erotičnih stripih.

Underground strip je pomenil novo prelomnico. Proslavil ga je ekscentrični Robert Crumb s tropom ostalih stripovskih anarhistov: Artom Spiegelmanom, Spainom Rodrigezom in Jayem Lynchem. Slovenski Crumb je bil Kostja Gatnik, ki je s svojo Magno Purgo v slovensko stripovsko produkcijo vpeljal nekatere nove žanre: superherojski strip, strip absurda in underground strip.

3.2 Evropski strip

Korenine stripa na stari celini segajo v 18. stoletje. Prve stripovske prvine se kažejo že v slikanici Max und Moritz Wilhelma Bucha. Oče modernega evropskega stripa je bil Rodolphe Topffer. Znamenita francosko-belgijska stripovska šola je razvijala realističen strip, stripovsko razgiban in shematični stil. V šestdesetih letih 20. stoletja so po Evropi krožili kultni stripi: Asterix, Blake and Mortimer, Boule et Bill, Gaston, Lieutenant Blueberry, Lucky Luke, Spike and Suzy, Tintin, The Adventures of Nero, The Smurfs itd.

Italijanski strip je jahal na krilih založniške hiše Bonelli. Ta je imela v začetku 80. let 20. stoletja veliko strastnih bralcev in zbiralcev tudi v Jugoslaviji, ki so jo preplavili Bonellijevi stripi Zlatne serije in Lunov Magnus strip.

Poglavje zase je Alan Ford, ki sta ga ustvarila scenarist Max Bunker (Luciano Secchi) in ilustrator Magnus (Roberto Raviola) in je bil preveden za območje bivše Jugoslavije. Delo je odlično opravil Nenad Brixy, ki mu gredo zasluge, da je Alan Ford v nekdanji SFRJ postal fenomen popularne kulture in kult.

3.3 Jugoslovanski strip

Strip se je v Jugoslaviji rojeval in razvijal na osi Beograd, Zagreb in Ljubljana. Bili so časi, ko je bil napol legalen. Pojmi dobiček, prodaja in oglaševanje so imeli v socializmu slabšalen prizvok ter so se povezovali s pokvarjenim kapitalizmom. Kljub naštetemu so jugoslovansko tržišče preplavile vse mogoče stripovske revije, nekakšne zbirke svetovnih stripov, ki so objavljale zgodbe v nadaljevanjih: Stripoteka, Zovstrip, Biserstrip, Superstrip, Oskar in številne druge. Stripu je popularnost strmo rasla in vse več nadarjenih posameznikov se je pričelo ukvarjati z deveto umetnostjo, bralci pa so dobili kakovostne in izvirne izdelke. Omenila bi zagrebško šolo stripa, kjer so bili dejavni Andrija Maurović, Julio Radilović, Žarko Beker in ostali, med mlajšimi avtorji, ki so se zbirali okoli revije Novi kvadrat, pa Igorja Kordeja. Za velik uspeh hrvaškega stripa doma in po svetu so prav tako zaslužni odlični scenaristi: Zvonimir Firtinger, Norbert Neugebauer in Franjo M. Fuis.

Glavni epicenter jugoslovanskega stripa je bil Beograd. Predvojne publikacije, namenjene stripu, so bile z 2. svetovno vojno ukinjene, a kmalu po vojni je ponovno in kontinuirano izhajal Politikin Zabavnik. Za poveljni srbski strip je značilno pomanjkanje kvalitetnih scenaristov.

V krajšem pregledu sem namenoma izpustila veliko imen iz nekdanje skupne države, scenaristov in založnikov, ki so pustili svoj pečat na stripovski zgodovini. Natančen pregled bi bil za to nalogo preobsežen.

4 SLOVENSKI AVTORJI STRIPA

V Sloveniji najbrž ni medija, ki bi bil tako dosledno prezrt, kot se to večino časa dogaja stripu. Tako ne čudi, da se splošno sprejete definicije gibljejo med šundom in zabavo za otroke. Tudi popularna kultura se nekako brani strip popolnoma sprejeti pod svoje okrilje. (Štandeker 2006, 5)

Afirmacijo stripa kot umetniškega dela v našem prostoru otežujeta vsaj dve dejstvi: je premalo založnikov, ki bi tvegali in založili strip domačega avtorja na eni strani, na drugi strani pa je težava v tem, da je stripu vse manj prostora odmerjenega v dnevnikih časopisih in revijah.

V nadaljevanju bom pregledno predstavila slovenske stripovske avtorje, ki so kategorizirani v štiri generacije.

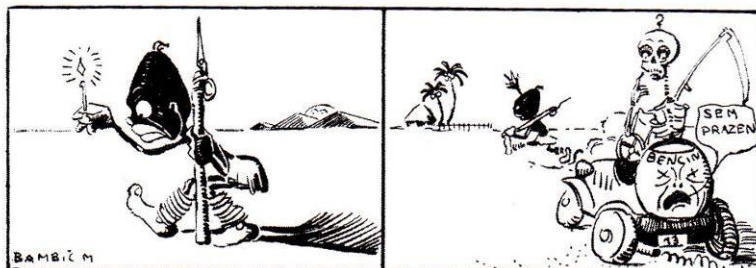
4.1 Prva generacija

S prvo generacijo slovenskih stripovskih avtorjev je strip naredil prve zanesljive korake. Milko Bambič je oče slovenskega stripa in pionir predvojnega stripa, če pustimo ob strani karikaturista Hinka Smrekarja, ki je pri svojem delu že uporabljal oblačke in se je s spretnim kadriranjem zelo približal stripu. Ilustriral je tudi Levstikovega Martina Krpana in po zlomu Avstro-Ogrske leta 1919 obračunal s svojimi nasprotniki z izdajo lične knjižice z naslovom Črnovojnik, v kateri so se prvič v zgodovini slovenskega stripa pojavili oblački. Milko Bambič je v mesečniku Naš glas leta 1927 objavil političnosatirični strip Zamorček Bu-ci-bu. (glej Sliko 4.1)

Slika 4.1: Zamorček Bu-ci-bu

KOTIČEK ZA OTROKE.

Bu-ci-bujevo rojstvo.

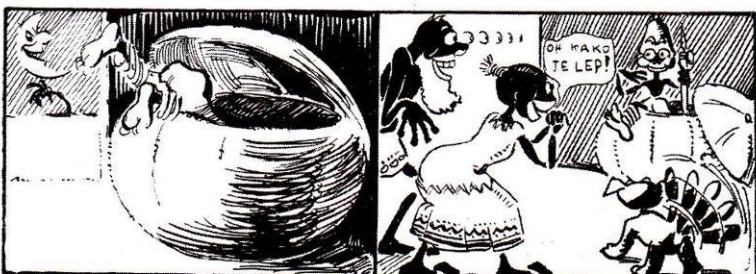
Mali Bu-ci-bu nese v roki svečo,
po puščavi vroči išče svojo srečo.

Že mu za petami žuga gladna smrt,
ko zagleda kočo, poleg zelen vrt.

V koči stoji buča, polna je medu,
ali že se vrača Žika, Pik, Lulú.

V noči Žika Piku glasno dé tako:
„Sanjal sem : iz buče prišel sinko bo.“

Bu-ci-bu posluša vse to varno skrit,
spleza naglo v bučo z medom se gostit.

A ko zjutraj vstane, Žika, Pik, Lulú,
sinček se prikaže mali Bu-ci-bu.

Vir: Sitar (2007a, 12).

Strip pripoveduje o netolerantnem zamorskem kralju, ki je s svojo prevzetnostjo popeljal svoj zamorski rod v propad. Fašisti so v Bambičevem stripu videli vzporednico z Mussolinijem, ga prepovedali, kar pa niti ni bila novost. Mussolini je takrat prepovedal vse stripe razen Disneyjevih, Bambiču pa vse do danes niso priznali očetovstva prvega slovenskega stripa. (Sitar 2007a, 11)

V prvo generacijo sodijo še Jože Beranek, Branko Zinauer, Saša Dobrila, Marijan Amailetti in Miki Muster.

Dobrišla se je na Češkem navdušil nad animacijo in lutkarstvom ter leta 1941 v Družinskem tedniku objavil svoj prvi strip Mačji grad. To je bil prvi strip, ki je imel oblačke in spremni tekst znotraj slike. Za okostje zgodbe je uporabil staro istrsko pravljico o deklici, ki jo je zlobna mačeha želela spraviti s sveta, a deklica s pomočjo zvitič mačk preživi in na koncu postane bogata kraljična. Šlo je za precej dobro narisani strip z opaznim vplivom Disneyjeve Sneguljčice. Kasneje je objavil še dva stripa v podobnem stilu: Prigode malega Mihca (1942) in Mihčeve sanje (1943). Po vojni se je posvetil animaciji in lutkarstvu, k stripu se je vrnil v 60. letih 20. stoletja, ko je v Ljubljanskem dnevniku objavil realistične kadre Argonavtov, nadaljeval z živalsko sago Beli panter in svojo stripovsko pot kronal v reviji Zvitorepec s Sadom maščevanja (1969). (Sitar 2007a, 14–15)

Marjan Amalietti je že med študijem objavljali stripe in karikature v satiričnem političnem tedniku Pavliha. Gregor Tisiglavca je bil geg strip, ki je pod drobnogled vzel vsakdanje probleme povprečnega Slovenca v socializmu. Izhajal je devet let zapored. Sčasoma je Amalietti razvil ljubezen do risanja dekliških in ženskih likov. Sijajno je ilustriral Boccacciovega Dekameron in v 80. letih 20. stoletja nadaljeval z risanjem najstniških stripov: Breda, Omara tete Mete, Ljubezenska zgodba v Pionirskem listu. Vse to je vodilo do izdaje stripa albumskega obsega Pet očeva Neninog deteta, ki je pod naslovom Kora in Dora pričel izhajati leta 1986 v Pavlihi. Naslov je kasneje spremenil v Pet očeva Neninog deteta, ga prevedel v odlično srbohrvaščino in legenda je bila rojena. (glej Sliko 4.2)

Zgodba se vrti okoli dveh deklet, ki ju posili pet fantov in pri temu ena izgubi oko, druga pa zanosi. Dekleti posilstva ne prijavita policiji, raje vzameta pravico v svoje roke in se maščujeta ter posiljevalce drugega za drugim kastrirata. To je najbolj feminističen slovenski strip izpod rok moškega avtorja. V Amaliettijevem zadnjem stripovskem albumu Vesele počitnice je seksualnost sama sebi namen. Zgodbe je zgolj toliko, da lahko v njej prikaže onanijo, sodomijo, homoseksualnost in druge spolne prakse. (Sitar 2007a, 16–18)

Slika 4.2: Pet očeva Neninog deteta

Vir: Sitar (2007a, 19).

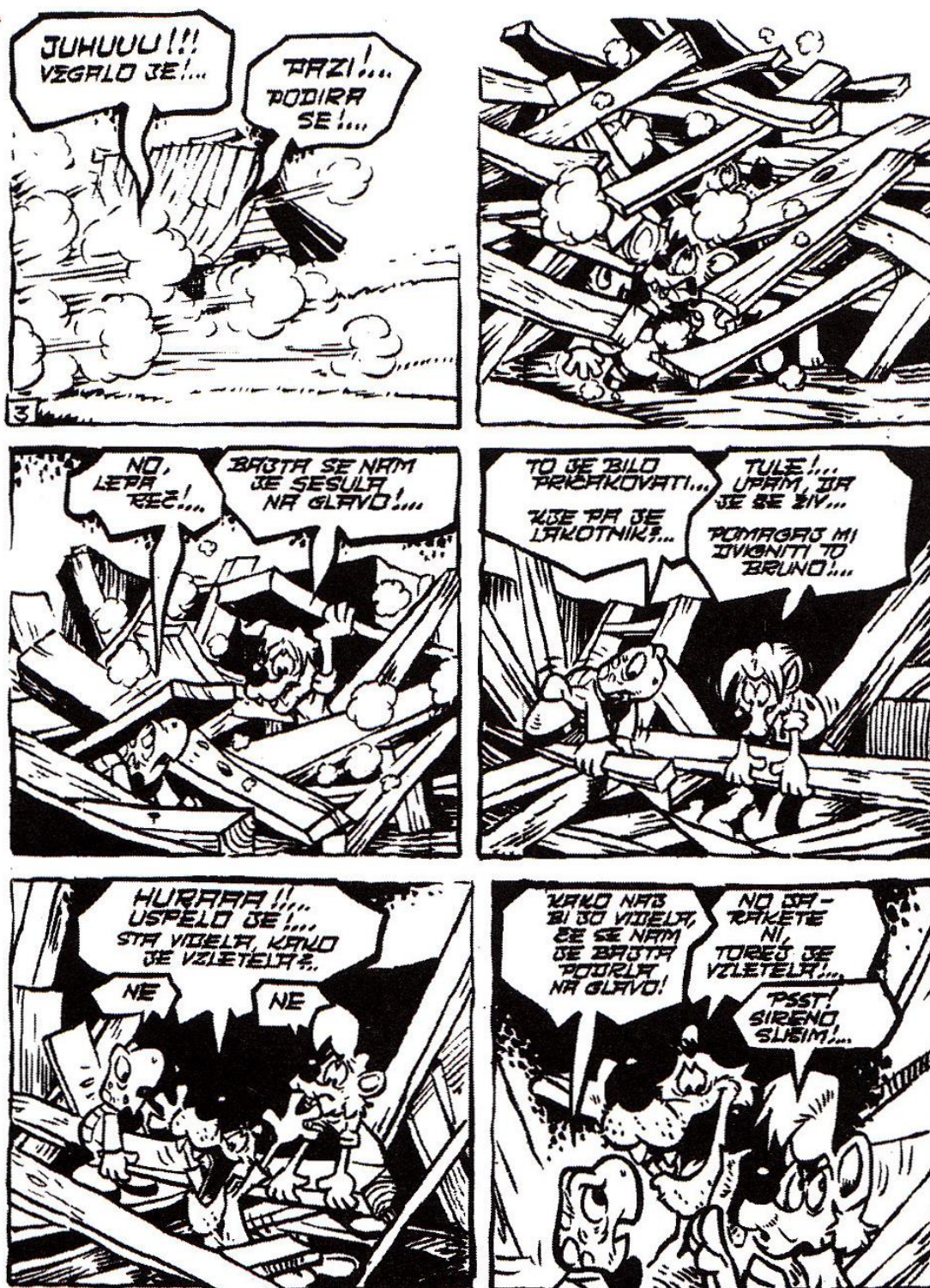
Gre za prvi slovenski pornografski strip. Večina njegovih stripov je bila zaradi nižjih stroškov tiskanja objavljena v črno-beli tehniki, kar je po svoje žalostno, saj je bil izjemen kolorist. Z Amaliettijem se je erotični strip uveljavljal tudi pri nas. Tudi v

zgodnjih delih Mikija Mustra, ki se je sicer v svojih stripih izogibal erotiki, je bilo občasno opaziti lepotice »zgoraj brez«.

Najbolj bran stripovski junak pri nas je Zvitorepec. Izhajati je začel leta 1952 v Poletovih podobah in povestih, ki se leto kasneje preimenujejo v Petkovo panoramo in oktobra istega leta v Tedensko tribuno, kjer je po dvajsetih letih zaključil svojo stripovsko pot. Zaradi povpraševanja pa so ga morali vedno znova ponatiskovati.

Avtor najbolj popularnih slovenskih stripovskih junakov, lisjaka Zvitorepca, volka Lakotnika in želvaka Trdonje, je Miki Muster. Zgodnji Zvitorepec je kopija junakov, ki sta ju ustvarjala brata Disney. V začetku se je veliko ukvarjal s filigranskimi detajli ozadja, vsako sličico pa je trdno zakoličil v raven okvir. Leta 1959 pa se je v epizodi Na Luno počasi otreseel ravnih linij in v naslednjem stripu zamenjal sterilno pero z bogatim čopičem. Šele takrat se je pokazala vsa razkošnost njegove risbe. »Okviri sličic niso več ravni, ampak kar valovijo, tudi oblaki in tipografija so v tem stilu; ves poudarek je na figuri, ozadje pa popolnoma minimalizirano. Tudi rastra ne uporablja več, ampak globino risbe rešuje s senčenjem.« (Sitar 2007a, 23)

Slika 4.3: Obisk iz vesolja

Vir: Sitar (2007a, 23).

Ko je govora o kvaliteti in žanrski raznolikosti Mustrovih del, pride do izraza Zvitorepčeva raznolikost. Zelo dobre so zgodovinske zgodbe, kjer se super trojica s pomočjo čarovnije znajde v srednjem veku (Trubadurji, 1957, Na grmado, 1970), v

starem Rimu (Gladiator, 1966) in celo v prazgodovini (Kamena doba, 1962), pustolovske, v katerih odkrivajo širni svet (Zvitorepec v Afriki, 1954), domovino, znanstvenofantastične, ekološke, kavbojske, družbenosatirične itd. Njegovi stripi tudi zaradi odličnih zgodb še danes navdušujejo mladino. (glej Sliko 4.3)

Med prvo in drugo generacijo slovenskih avtorjev stripa je bil precejšen premor. Praznino je zapolnila Melita Vovk, ki je bila svojevrstna anarhistka, saj ni priznavala zakonitosti kvadrata. Njeni stripovski protagonisti se sprehajajo prosto po straneh. Pomembna je tudi zato, ker je s svojimi družbeno angažiranimi zgodbami, ki jih je objavljala v Cicibanu, razbijala mit o stripu kot izključno moškem mediju. Omenila bi še Bineta Roglja, ki je risal stripe predvsem v mladinskih publikacijah, v Cicibanu in Pionirskem listu. V Pil-u je s Smrkavcem iz levega kota in Smrkljo iz desnega kota, ki skupaj tvorita celoto in se ju spominjam tudi sama (izhajala sta 21 let), duhovito problematiziral in osvetljeval iz nenavadnih kotov povsem običajne najstniške ljubezenske težavice in šolske probleme, ki jih slehernemu najstniku ne zmanjka. V začetku osemdesetih let 20. stoletja je pričel z risanjem pasičnega stripa Moderna mularija s podobno tematiko.

Junak Milana Maverja Jaka Sulc je izhajal v Ljubljanskem dnevniku skoraj deset let. Še danes velja za enega boljših političnosatiričnih stripov. Sulc je vtikal svoj ogromen nos praviloma tja, kamor ne bi smel. Danes ga nadomešča Diareja.

Stripe s partizansko tematiko je ustvarjal Andrej Herman (Boj v skalnem zalivu, Spopadi v skalni grapi, Kurir Aleš in Premagani tiger). Za njegovo najboljše delo strokovnjaki s tega področja štejejo Letališče brez straž, znanstvenofantastičen triler, ki je izšel v Nedeljcu. To je bil eden redkih časopisov iz štetdesetih let prejšnjega stoletja, ki je dajal priložnost za preboj iz anonimnosti mladim risarjem. V istem časopisu je debitiral tudi Bojan Šlegl, slovenski Alex Raymond. Njegov je eden prvih stripov znanstvenofantastične tematike Circ-I kliče zemljo, nadaljevanje pa dobi v drugem delu Zemeljska flota napada. Leta 1964 se po scenariju kolega Marka Mihelčiča preizkusita v detektivsko-pustolovskem stripu Med kobrami Indrinega hrama. Strip je izdelan po vzoru ameriških kriminalk: poln lepih žensk, spletk, eksotike, v njem pa je glavni lik arheolog Robert Zavašnik. Strip ponovi uspeh prejšnjih dveh oziroma se izkaže za še

uspešnejšega. Sledi mu nadaljevanje Skrivnost belega slona, ki je žal zadnji Šleglov strip. (Sitar 2007a, 28–29)

Božo Kos je bil v prvi vrsti karikaturist. Je avtor v Cicibanu objavljenega mini stripa Miha, s katerim uspešno uvede strip v slovensko periodiko. Njegov najbolj popularen in množično sprejet strip pa je bil Kavboj Pipec in Rdeča pesa. Izhajal je v Pionirskem listu od leta 1959 do 1991 in s tem postal najdaljši slovenski serial. V dobro mu gre šteti tudi to, da se je v svojih stripih vseskozi trudil ostati čimbolj aktualen (oboroževalna tekma, osvojitve Lune, Sandokan, cirkusi, ki so se klatili po Sloveniji, računalniki itd.). Glavna junaka sta simpatična paglavca, kavboj Pipec in indijanec Rdeča pesa. (Sitar, 2009c)

4.2 Druga generacija

V to obdobje se uvrščajo avtorji, rojeni po 2. svetovni vojni do informbiroja.

Iztok Šušteršič je objavil svoj prvi strip Junaki veselja v Primorskem dnevniku. V realistični risbi je narisal tudi svoj drugi strip, vestern Kavboj Joe in zloglasna tolpa ter avanturistični strip Skrivnost potopljene ladje. S slednjim je prestopi k Nedeljcu, ki ga za desetletje okupira s karikaturističnim Capkom, Prežičimi globinami, Streli na peti aveniji ... To so bili časi seksualne revolucije, Beatlov in v tem duhu je narisal dva satirična stripa Bitlesi in frizerji ter Grivarji in 220 voltov, v katerih se tudi ponorčuje iz načina življenja dolgolasih mladcev. Veliki lov, mladinski strip o dveh indijanskih mulcih, pa velja (skupaj s Potepuhi) za njegov najboljši strip. (Sitar 2007a, 31)

Edini slovenski avtor, ki je poleg Jelka Peternelja risal za beograjski Politikin Zabavnik, je bil Vasja Čuk. V Politikinem Zabavniku je objavil zgodovinski strip o starih Slovanih, Zaklad Emone. V zgodovinski tematiki se je počutil zelo dobro in tako je začel risati strip o slovenskem princu Valiantu, Vitez Damjan. Scenarij je napisal Ciril Gale.

Andrej Mesojedec je avtor Supermana Bubona, satiričnega antijunaka, ki ga je začel risati za Mladino leta 1978. Izhajal je v navpičnih pasicah v petih slikah. Za razliko od Gatnikovega superjunaka Petra Klepca, fatalca, ki je rad pridigal hipijem o pomenu

osebne čistoče in ga kasneje obišče dobra vila ter mu podeli nadnaravne zmožnosti, je bil grd in neumen Bubon njegovo čisto nasprotje.

Slovensko stripovsko sceno v 70. letih 20. stoletja zaznamujejo gastarbajterji iz Hrvaške: Željko Lordanić, Vladimir Hercog in Ratko Srezović. Lordanić se je specializiral predvsem za adaptacije mladinskih del. Pod njegovim peresom in po scenarijih Cirila Galeta so nastali zelo dobri »slovenski« stripi: Guliverjeva potovanja, Morski volk, Taras Buljba in drugi. S slovenskimi scenaristi je imel uspešno sodelovanje tudi V. Hercog, ki je »ustripil« Erazma Predjamskega. Ostali njegovi stripi, če naštejemo tiste bolj odmevne, so bili: vestern Desperado Joaquin Murietta, Lešijev dvojnik, Junak obale in že omenjeni Grajski ropar o Erazmu Predjamskem. Narisal je tudi tri epizode o jugoslovanskem roninu, Samuraj Takeda. Hercegov risba je precej statična in negotova, a je primanjkljaj nadomestil z bogato ornamentiko. S Cirilom Galetom je stopil v stik tudi zadnji od trojice, R. Srezović. Narisal je dva stripa, kjer se kot avtor ni smel podpisati (prvi ghost writer): Tihotapce in Skrivnost izgubljenega škornja, oba objavljena v Zvitorepcu. (Sitar 2007a, 34–37)

Šestdeseta leta 20. stoletja so zaznamovali seksualna revolucija, Beatlesi in Rolling Stonesi, eksperimentiranje z drogami, hipiji, psihedelični rock in underground strip. Robert Crumb se kot strela z jasnega pojavi s svojim Mačkom Fritzem, leta 1967 ustanovi svoj časopis Zap Comics, z Demonkom, Mistrom Naturalom in ostalimi liki pa za vedno spremeni pojmovanje o stripu. Nova obzorja odpre tudi slovenskemu avtorju, Kostji Gatniku. Pod vplivom vsega naštetega ustvari mestoma halucinogeno in kultno Magno Purgo. Gre za knjigo stripov akademskega slikarja, ilustratorja otroške in mladinske literature, avtorja mnogih plakatov, ovitkov za plošče in še marsičesa.

Kostja Gatnik je v Ljubljanskem dnevniku debitiral s stripom Silver Kid, s svojevrstno parodijo na klasične vesterne. Lotil se je tudi adaptacije Bobrov, stripa o tajnem agentu Janezu Blondu in partizanskega stripa Igre je konec za Zvitorepčeve romane.

»Gatnikovo risbo odlikuje poleg obvladovanja metiera, ki precej presega rutino, še raznolikost oziroma prilagodljivost žanru, hkrati pa inventivna uporaba stilov in tehnik,« je v predgovoru iz leta 1977 izdane Magne Purge napisal Igor Vidmar, ki je tudi najbolj zaslužen za njeno izdajo pri Študentski založbi.

V svojih stripih se norčuje iz slovenske zaplankanosti in malomeščanstva. Z Gatnikom dobimo tudi mi »superherojski strip« (OOOPA! z edino slovensko »superjunakinjo«), underground strip in »strip absurda«. (glej Sliko 4.4)

Slika 4.4: Fatamorgana

Vir: Sitar (2007a, 44).

Izjemnost Gatnikove produkcije, kot izpostavi Vidmar v uvodu, ni le to, da je določene žanre prvič vpeljal v slovenski strip, temveč da vse te, izvzemši underground strip,

zavestno parodira. Suvereno obvladuje stripsko govorico: montažo, filmsko izbiranje kadrov z različnimi plani, veliko svobode si jemlje pri izbiri velikosti in obliki sličic, pri izbiri onomatopojj, znakov in metafor.

»Gatnik je pionir uveljavljanja strani - tabloja kot specifične izrazne enote, ki ni zgolj skupek bolj ali manj enakih pasic. Poleg pretehtane in večkrat ironične uporabe standardnih onomatopojj ameriškega izvora (bang, wham ...) je uvedel tudi več domačih.« (Vidmar v Magna Purga 1997)

»S Kostjo Gatnikom in Magno Purgo smo Slovenci v sedemdesetih letih celo za nekaj časa prevzeli primat na izredno močni jugoslovanski stripovski sceni (kar se nam ni zgodilo ne prej ne kasneje) in se enakovredno kosali z evropskim in ameriškim stripom tistega časa.« (Sitar 2007, 45)

Nekako v istem času je začela izhajati revija Zvitorepec in bralcem postregla z najnovejšimi stripi: Jeklena pest, Blake, Vitez Ardent, Kapetan Marvel in Deardevil. V slovenščini so spregovorili tudi Asterix, Srečni Luka, Spirou in številni drugi. (glej Sliko 3.6)

Slika 4.5: Zvitorepec

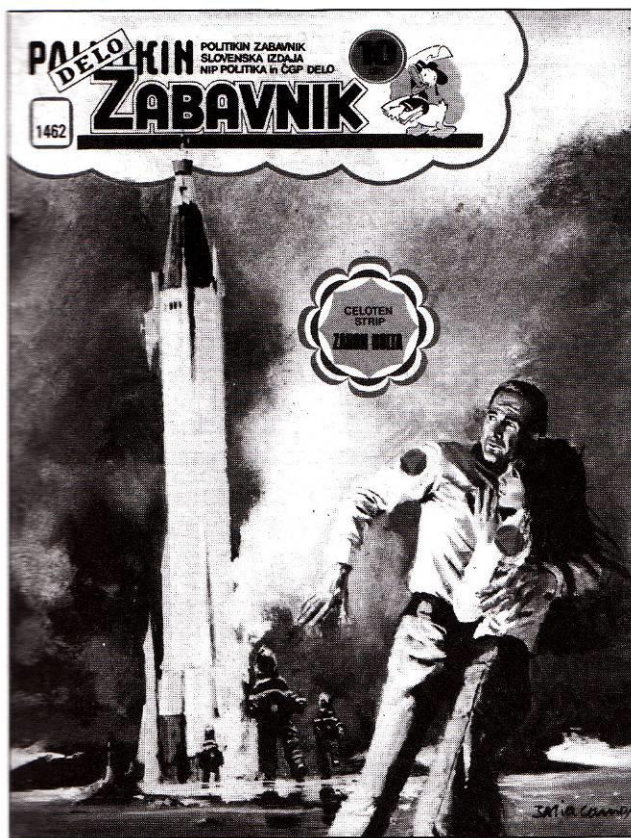

Vir: Sitar (2007a, 47).

Zakaj je revija propadla, ostaja skrivnost. Morda tiči vzrok tudi v tem, da je tako trmasto vztrajala pri objavljanju stripovskih nadaljevanj, bralcem pa se ni ljubilo čakati na razplet zgodbe.

Novo poglavje v zgodovini slovenskega stripa je pomenil beograjski Politikin Zabavnik. (glej Sliko 4.6) V Politikinem Zabavniku so se znašli Disneyjevi junaki, Flash Gordon, Mandrake, Hogar Grozni in drugi. Adut, na katerega je stavil Zabavnik, pa so bili ameriški stripi v kompletnih epizodah. Dodano vrednost so mu dajale ljubezenske zgodbe, ki so jih pisali bralci, in pustolovske zgodbe različnih žanrov (kavbojske, partizanske, zgodovinske ...). Vse to je bila formula za uspeh, zaradi katere je izhajal celih šestnajst let. Na kolena ga je spravila politična situacija v Jugoslaviji. Z afero JBTZ je leta 1989 dokončno prenehal izhajati. Od slovenskih avtorjev, ki so objavljali v Zabavniku, velja omeniti Jelka Peternelja, Igorja Ribiča in Vasjo Čuka. (Sitar 2007a, 49)

Slika 4.6: Zabavnik

Vir: Sitar (2007a, 49).

V Zabavniku so bili najbolj brani Disneyjevi junaki, zato začne leta 1978 izhajati Mikijev Zabavnik, kjer nastopajo zgolj Disneyjeve antropomorfne živalce. Navkljub slabši kvaliteti tiska in slabšim prevodom je slovenska mladina vzljubila Zabavnik.

O pasteh Disneyevega fantazijskega sveta sta lucidno razmišljala čilska avtorja knjige Kako brati Jaka Racmana Ariel Dorfman in Armand Mattelart, ko sta zapisala, da se čar Dineyjevih živalc dozdevno skriva v domačnosti, v podobnosti običajnim, navadnim, predmestnim ljudem, ki nam vsak dan prečkajo pot. (Dorffman in Mattelart 2007, 48)

4.3 Tretja generacija

V tretji generaciji slovenskih stripovskih avtorjev je ključno vlogo odigral Ivo Štandeker. S svojim poznavanjem stripa kot medija in s pisanjem o stripu (v Mladini začne pisati leta 1987 serijo člankov XX. Stoletje, posvečenih stripu) je postavil nove temelje slovenski stripovski kritiki. Preden pa je sploh lahko pisal o stripu, je moral okoli sebe zbrati izjemne posameznike, t. i. Mladinin krožek.

V tretjo generacijo sodijo avtorji, rojeni v turbulentnih 60. letih 20. stoletja: Srečko Bajda, Sašo Jankovič, Zoran Smiljanić, Igor Ribič, Iztok Sitar, Romeo Štrakl, Mladen Malenšek, Dušan Kastelic, Tomaž Lavrič in Rok Sieberer Kuri. V tem času deluje tudi Mladinin krožek.

Že zgodaj v 80. letih 20. stoletja je objavil svoj prvi strip v Mladini Dušan Kastelic. Gre za strip Kralj Matjaž. Debata, ki je polarizirala tedanjo slovensko javnost (in jo še danes), je bila tista o partizanih in domobrancih. Kastelic je vročo temo uporabil za snov v dveh stripih: Najprej Partizani in Domobranci. V stripu se je loti tudi afere JBTZ, a ga je sredi nastajanja zgodbe pretresla smrt Iva Štandekerja, strip pa je ostal nedokončan do leta 1996, ko je bil končno izdan v albumu. (glej Sliko 4.7)

Slika 4.7: Afera JBTZ

Vir: Sitar (2007a, 57).

Za Pil je narisal Butalce po motivih Frana Milčinskega, za revijo PC&mediji pa strip, ki mu je bil pisan na kožo - z dokaj nenavadnim naslovom Mat&fotr&mulc&pes&PC.

Strip je risal na računalnik in v naslovni vlogi je nastopal prav računalnik, ki je tisti čas osvajal srca slovenskih družin.

Zoran Smiljanić je eden prvih avtorjev, ki so začeli objavljati v Mladini. Debitiral je v Katedri leta 1986 s partizanskim stripom 1945. Tematsko so se slovenski stripi veliko ukvarjali s partizanstvom, a nikoli na način, kot se je tega lotil Smiljanić. Pregovorno junaške partizane je postavil v nasprotno vlogo – v mevže brez hrbtenice. Pozabaval se je tudi s slovenskimi nacionalnimi simboli, kot so NOB, dom, vera, zemlja, poezija, pesem, Triglav itd. Med krvavo vojno na področju bivše Jugoslavije je realnost v vsej svoji brutalnosti povozila strip. Glavni junaki so trije četniki, ki se čez Gorenjsko prebijajo na Zahod. Na poti za šalo streljajo partizane. Strip je obsodil Jože Smole, takratni predsednik Socialistične zveze, a se avtorju kaj hujšega na srečo ni zgodilo. So pa strip pričeli brati tudi politiki.

Bil je vizionar in je v svojem prvem stripu (Folk against rock, 1981) napovedal zmagovit pohod turbo folka nad rockom. Tisti čas je Smiljanić ravno odslužil vojsko. Že v času služenja vojaškega roka je narisal nekaj stripovskih tabel; po vrnitvi v Kranj je naključno spoznal pankerja, ki je vodil lokalni Klub ljubiteljev glasbe. Padel je dogovor, da za njihovo glasilo nariše strip, povezan z glasbo. Pod vplivom novega vala in Kordejevih »glasbenih« stripov sledimo zgodbi, v kateri verski fundamentalisti z ognjem in mečem iztrebljajo nemoralno rock glasbo. Sledi Slava vojvodine Kranjske, Balada o treh baletkah in dveh vojakihi ter Hiša Metoda Trobca, eden njegovih najboljših stripov, s katerim je prodrel na jugoslovansko tržišče. Smiljanić je zapisal, da je bila osnovna ideja tega stripa zlesti pod kožo in v um ultimativnega zločinca, ki si zasluži prezir vseh nas. Enodimenzionalni lepotci z bore malo pameti so mu do takrat presedli in nastopil je čas za živopisno, kreativno in duhovito barabo. V stripu je Trobec prikazan kot simpatičen in osamljen pridanič, ki išče pot do ženskih src. Posebnost je ta, da je prizor narisani iz subjektivne perspektive žrtve in skozi njene oči opazujemo Trobca, ki nas posili in nato zadavi. V stripu sta dve paralelni zgodbi: slovensko-balkanska realistična verzija in holivudska verzija. Ne pozabimo, da je bila tema serijskega morilca v tistem času (samoupravni socializem) politično vsaj nekorektna. Tukaj so se izkazali Smiljanićev pretanjen občutek za pripovedovanje zgodb, drzno eksperimentiranje in nekonvencionalnost likov.

Med letoma 1987 in 1991 je v Mladini tedensko izhajala trilogija Hardfuckers. Zgodba sloni na skeletu fiktivnega političnega trilerja, postavljenega eno leto v prihodnost. A realnost kaj kmalu prehiti fikcijo (vojni udar JLA, osiromašenje delavskega razreda, terorizem, pojav novih političnih strank ...). Junak stripa je blago retardirani Zoki, sicer sirota, ki pobegne iz ustanove za duševne bolezni in se spusti v veliko avanturo s prekupčevalci pokvarjenega mesa. V stripu Hardfuckers je veliko pornografije, kar mu daje subverzivno dimenzijo in je bil celo radikalnejši od same revije Mladina, v kateri je izhajal.

Velik scenaristični talent, ki ga ima Smiljanić, pa je prišel na plano v stripu 1943, ki ga je sam označil za partizanski western. Veliko imen in situacij je pobranih iz Divje horde Sama Peckinpaha.

Strip, ki ga je posvetil malemu človeku, ki verjame v bratstvo in enotnost, je strip 1991, ki je svojevrsten hommage Ivu Štandekerju. Bralec spremlja zgodbo »zadnjega okupatorskega vojaka«, ki ga je JLA po odhodu »pozabila« v Sloveniji. Je tudi zgodba o Slovencih, o vzvišenosti, brezčutnosti in sebičnosti (vedno so izjeme). Gre za enega boljših Smiljanićevih stripov.

Stripa Zadnja vojna in Railroad Crossing sta scenaristično nekoliko slabša, se pa slednji najbolj približa westernu. Smiljanić si je vzel nekaj časa za oddih in se je v grandioznem slogu vrnil leta 2006 z epsko sago Meksikajnarji. Zgodba govori o cesarju Maksimilijanu in njegovi avanturi v Mehiki v šestdesetih letih devetnajstega stoletja, v kateri so sodelovali tudi Slovenci. (glej Sliko 4.5)

Smiljanić se je odločil za težjo realistično risbo že na začetku svoje kariere. Pri dvajsetih letih je imel že precej izdelan slog risanja, kar je redkost. Včasih mu očitajo okornost in anatomske nepravilnosti, ki pa so hitro pozabljene oziroma potisnjene v ozadje zavoljo atmosfere, ki jo uspe pričarati v svojih stripih. (Sitar 2007, 64)

Slika 4.8: Meksikajnarji Miramar

Vir: Smiljanić in Pušavec (2008, 70).

Tomaž Lavrič je zaprisežen anonimnež, ki se izmika dajanju intervjujev in svojo zasebnost ljubosumno varuje. Stripe je vzljubil že zelo zgodaj. Po vpisu na likovno

akademijo je za nekaj časa pozabil na strip, a ker otroške ljubezni ne zbledijo, je našel pot nazaj. Je tudi scenarist in zagovarja tezo, da je zgodba najpomembnejša. In ker je strip posebna vrsta umetnosti, moraš dobro poznati likovni jezik, imeti znanje filmske režije in še kaj. Tudi za Lavriča je usodno vlogo odigral Ivo Štandeker, ki je za nekaj domačih avtorjev nekoč celo organiziral stripovsko ekspedicijo v Pariz in mlade Mladinine avtorje odpeljal med dobro založene police stripov po izbranih francoskih trgovinah.

Štandeker je usmerjal avtorje tako, da razmišljajo o svojih zgodbah iz lokalne perspektive ter posegajo po lokalnih tematikah, kar se je izkazalo za dober in pozitiven pristop. Mladina kot izrazito politično usmerjen tednik je ciljala na slovenske tematike in na izražanje aktualnih političnih in socialnih vrenj.

Z rojstvom Diareje je Lavrič poskrbel za pravo malo revolucijo, ali kot je povedal sam, v intervjuju z Igorjem Prasslom v časopisu za strip, Kvadratu:« Diareja se je rodila predvsem slučajno. Ivo Štandeker je želel poskusiti z objavo stripa v pasicah in okvirno smo se dogovorili, da bo tematika politična in po možnosti duhovita, zabavna. Najprej sem mislil, da bom strip samo risal, a sem kmalu videl, da ni pravega feedbacka in sem ga začel tudi pisati. Postal sem edini avtor in to je trajalo deset let in več.» (Intervju z Lavričem, Igor Prassel, v Kvadrat, Časopis za strip, št. 12, str. 82)

Diareja je enostaven pasični strip, ki v dveh ali treh sličicah, osvobojenih odvečnega interierja in eksterierja, z glavnim junakom čiste linije, vsak teden neprizanesljivo in duhovito komentira slovenske politične anomalije. Leta 2002 izide knjiga s 500 stranmi, izbor Diarejinih stripov, ki so prava kronologija dogodkov vse od razpada jugoslovanske države do krize in težav, ki jih je prineslo rojstvo nove države. (glej Sliko 4.9)

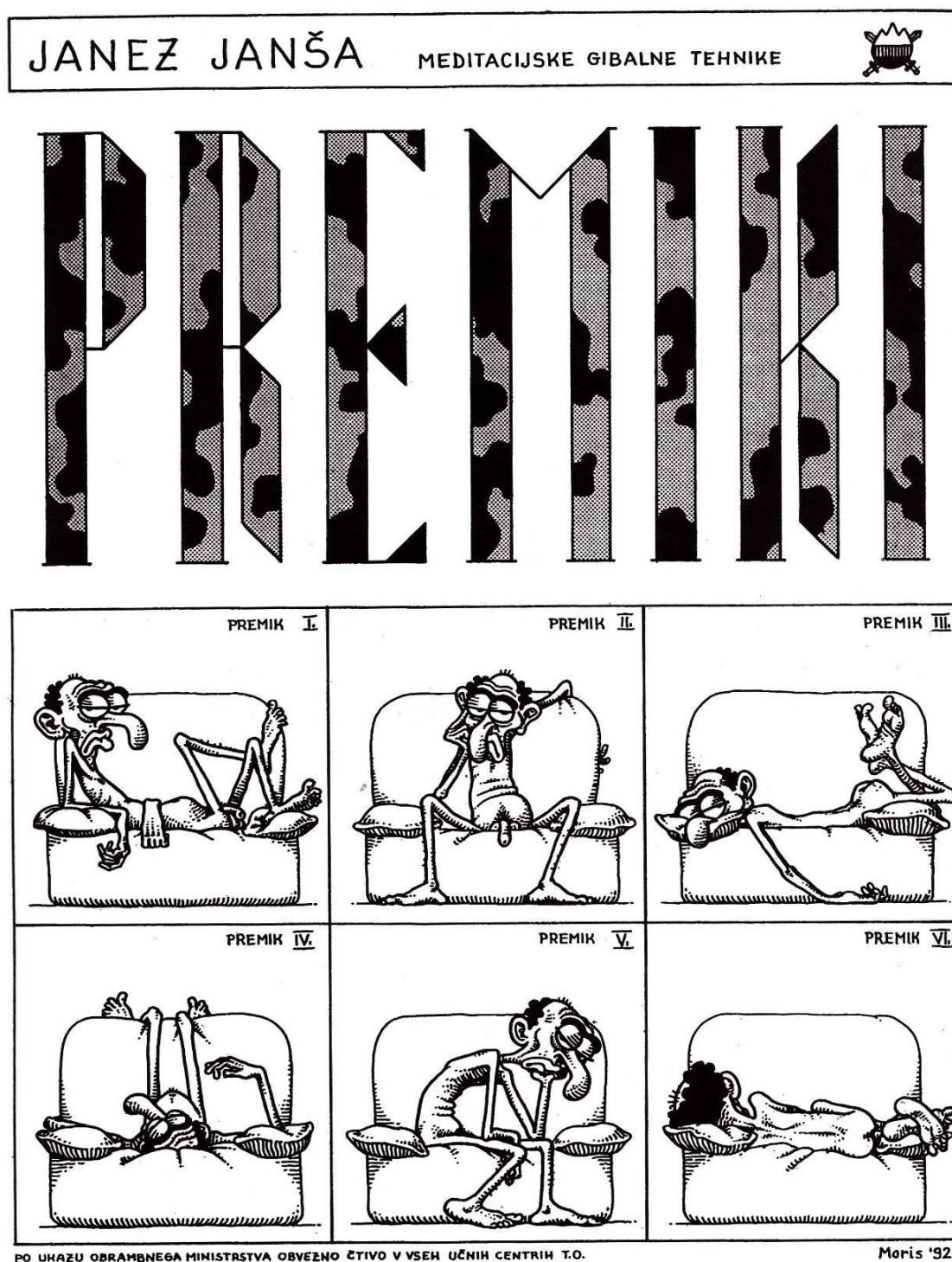
Slika 4.9: Diareja

Vir: Sitar (2007a, 66).

V njegov stripovski opus spadajo še: Magda, Megarun, Operation Rampart, Mirjana, Azzardo d' Amore . Samostojne zbirke stripovskih tabel so Ekstremni športi I. in II. in stripi, ki jih je ustvaril za stripovski zbornik Slovenski klasiki. Namen zbornika, kjer je bil Lavrič avtor in urednik, je bil »ustripiti« korpus slovenskega ustvarjanja.

Slika 4.10: Premiki

Vir: Lavrič, (2009, 127).

V letu 1994 je objavil svoj prvi daljši strip Rdeči alarm.

»Kva pa je s tabo? A si padu pod kosilnico?«

»Ma ne vosu! To je zdej nova scena! Razlož mu, Bojč!«

»Aha...Pank!!! Pankerji so za totalno anarhijo! Ne jebejo sistema in polcaje klofajo s ketnami! Pa knofle nosijo...«

»Knofle? Zajebavaš...«

»Zanč sm vidu enga u mestu! Vojaške škornje majo!« (Lavrič 2010a, 3–4).

Zgodba je preprosta in govori o Juretu alias Krtu, nekdanjem bobnarju benda Rdeči alarm, ki je že dolgo vzoren državlján, mož in oče. Z nostalgíčnimi flashi se spominja ljubljanske scene iz začetka osemdesetih let, ko je zrevoltirana generacija »otrok socializma« prežurala mladost. Hladne ženske, ne tako hladno pivo in vroč pank so toposi kultnega Rdečega alarma, ki je izšel natanko dvajset let po prvem televizijskem nastopu Sex Pistols in ko je bila na britanski televiziji prvič izgovorjena beseda »fuck« iz ust jeznih »pistoljerosov«. Igor Vidmar ob ponatisu zapiše, da je to delo po Magni Purgi prva klasika naše moderne stripovske literature, ki je zrela za kresnika in za obvezno čtivo. Dopolnil ga je Max Modic, ki je Rdeči alarm leta 1996 videl kot generacijski krik, ki je v domačem okolju izvrstno nadgrajeval pankovski revival, vračal upanje v sodoben slovenski avtorski strip in verjel v svojo prihodnost. (Modic, v Mladina 48 2010, 58)

Rdeči alarm je eden redkih stripovskih albumov z lastnim »soundtrackom«, ki je delo glasbene skupine Racija.

Tomaž Lavrič je prvi slovenski avtor, ki mu je uspel preboj v tujino. Pri francoski založniški hiši Editions Glenat so leta 1999 ponatisnili Bosanske basni (posamezni stripi so že prej izhajali v Mladini), ki so poleg Saccovega reportažnega stripa Goražde definitivno eden najboljših stripov o vojni v Bosni. V stripu se je likovno približal čistemu realizmu, odlično je kadriran, kar povečuje dinamičnost in raznolikost table. Devet zgodb, ki so dobile simboličen naslov po živalih, opisuje usode malih ljudi v vrtincu iracionalne vojne na Balkanu. Album je bil kasneje preveden tudi v italijanščino, španščino in hrvaščino.

Basni Lavriču odprejo vrata na Zahod (Glista na begu, 1999, Novi časi, 2001, Dekalog – Zaobljuba, 2001, Evropa, 2003 – 2004, Lomm – znanstvenofantastični serial, 2002 – 2004).

V domačem prostoru izide postapokaliptični strip *Slepo sonce* ter *Sokol in golobica*, intrigantna zgodba, ki razkriva vse nianse zaljubljenosti med Janezom Janšo in mično zdravnico ter v stilu najžlahtnejših mehiških telenovel poskrbi za nove in nove zaplete. Iztok Sitar je eden izmed bolj kontroverznih slovenskih stripovskih avtorjev. Svoj prvi strip albumske dolžine, *Sperma in kri*, je izdal v samozaložbi in skoraj bankrotiral, sicer pa je svoj prvi strip *Kdo je ubil risarja* stripov objavil v literarni reviji *Mentor* in z njim nakazal svoj risarski stil. V 90. letih 20. stoletja so bila njegova dela prežeta z ljubezenskimi dogodivščinami (*Bučmanovi*, *Matilda*) ter s spolnostjo in z intimnimi medčloveškimi odnosi (*Sperma in kri*, *Ženska, ki se ljubi z mačkom*).

V prehodu v novo tisočletje so ga pričele zanimati politične in cerkvene anomalije. Njegova dela so vse bolj družbenokritična. V albumu *Črni možje, bele kosti*, ki ga sestavlja 21 zgodb, avtor raziskuje stranpoti slovenske Cerkve, ki vodijo od Tomaža Hrena do Franceta Rodeta. Abum se bere kot napet triler in stopa v polje požiga slovenskih knjig, medvojno kolaboracijo, čarovniške procese.

To je prvi strip iz zbirke *Svobodna Slovenija*, v kateri se avtor loteva sodobnih družbenopolitičnih problemov. V satiričnem romanu *4000*, ki je nastal po Tavčarjevi predlogi, podreza v politiko. Album je izšel ob deseti obletnici osamosvojitve Slovenije in špekulira, kakšna bo Ljubljana leta 4000, ko na pomembnih stolčkih še vedno sedijo znani politični obrazi, z vodjo Janezom Janšo. Fiktivna zgodba se dogaja v Ljubljani, kjer živijo čistokrvni Slovenci (zaradi parjenja med sabo so se že zdavnaj izrodili v mutante) in mešana rasa, ki je razdeljena še v devet podskupin. Ženski spol ne šteje nič in je popolnoma razvrednoten.

V *Glavah* Sitar Slovenijo nariše in napiše v črno-belih odtenkih šovinizma, nacionalizma, homofobije, ksenofobije, nestrpnosti do drugače mislečih, žensk in manjšin.

V filozofskem stripu *Zgodba o bogu* sledimo avtorjevi interpretaciji boga in vere. Zanimivost je to, da je leta 2005 režiser Nikolai Jeffs po istemu stripu posnel kratek igrano-dokumentarni film in ga uspel prikazati na več evropskih festivalih. Za projekcijo v Sloveniji nisem našla uradnih zabeležk, tako da ostaja skrivnost, če je bil sploh kdaj predvajan.

Nekoliko dlje sem se pomudila ob avtorjih tretje generacije, saj so zakrivili t. i. novi slovenski strip, čigar glavna odlika sta družbena kritičnost in zazrtost v sedanost, velikokrat pa je celo prehiteval čas. Več govora je bilo tudi o avtorjih »Mladinega krožka«.

Namenoma sem izpustila nekaj striparjev iz tretje generacije: Srečka Bajda, Sašo Jankoviča, Igorja Ribiča, Romea Štrakla. Vsi našteti so se s stripom ukvarjali zgolj ljubiteljsko.

4.4 Četrta generacija

V 90. letih 20. stoletja pridejo v ospredje novi avtorji: Jaka Klemenčič, Matjaž Bertoncelj in Marko Kociper. Vsi trije so veliko objavljali v Stripburgerju.

Jaka Klemenčič je najbolj undergroundovski med trojico. Zanima ga temna plat življenja, ki ga naseljujejo morbidne in čudaške figure. Je mojster stila črnobelih kontrastov. Nekaj njegovih odmevnejših stripov: Skrivnost stare ribogojnice, Silvesterski poljub in Hude sanje Denisa R. (izdani v Mladini), njegov prvi daljši strip, Štorija o malarju. Vmes sledijo še objave drugje. Leta 2000 se s portugalskim stripom Os Anjos za nekaj časa poslovil in se vrne čez natančno pet let v žanru potopisnega stripa.

Za Matjaža Bertonclja se večkrat sliši, da ustvarja v peti prestavi. Od leta 1996 je objavil šest samostojnih albumov, ki jih lahko razdelimo v tri sklope: pustolovsko parodijo o Barbarju Maconu, katoliško parodijo o inkvizitorju Magnuslupusu Eppur si muove in serijo kratkih zgodb z naslovom Kratke zgodbe.

Marko Kociper je svoje prve stripe objavil v Stripburgerju (Stari medo, Ljudska, The Snake). Njegovo delo so opazili pri Mladini, kjer je objavil Parlamentaritis, parodijo na slovenske parlamentarce, strip Jaz sem duhovnik, nadaljevanje Bil sem duhovnik, Učitelja in barvni strip Dika.

Svinjsko dobrih osem let je njegov prvi album, izdan za novoustanovljeno zbirko Republika Strip, ki si je zadala hvalevredno nalogo, da bo promovira slovenske avtorje

in alternativni strip z močno izraženo družbeno kritiko. Na komercialni televiziji se je tisti čas vrtel resničnostni šov Bar, kar je Kociper izrabil za prvi interaktivni strip na naših tleh Hardyhardhotel.

5 ANALIZA IZBRANIH STRIPOV

5.1 Splošno o slovenskih junakih

Za uvod v poglavje o slovenskih superjunakih se bom kronološko sprehodila čez polje domačih stripovskih junakov. Do pregleda sem prišla tudi s pomočjo Iztoka Sitarja, slovenskega stripovskega avtorja, in daljšega intervjuja, ki sem ga z njim opravila marca 2013 v njegovem umetniškem ateljeju.

Stalni junaki v realističnem stripu niso tako pogosti kot, denimo, v karikaturističnem, kjer so največkrat v obliki pasic ali strani v nadaljevanjih izhajali več let ali celo desetletij, ampak so večinoma nastopali v posameznih albumih.

Prvi klasični junak je bil Jurij Kozjak, ki je nastopil sploh v prvem stripovskem albumu pri nas leta 1959. Avtor je Janez Vidic. V Jugoslaviji je bil zelo popularen strip o dveh partizanskih dečkih Mirku in Slavku, ki je dolga leta izhajal v srbski reviji Nikad robom, zato so tudi pri nas poskusili s podobnim stripom. Leta 1967 je v Zvitorepcu začel izhajati strip Marko in Rok Jerka Černeta. Za razliko od srbskega originala pa ni dosegel velike popularnosti, zato je bil po dveh epizodah ukinjen. Resnici na ljubo pa je bil tudi zelo slabo narisani.

Istega leta je začela v Zvitorepcu izhajati Gatnikova adaptacija Jalnovih Bobrov z glavnim junakom, Ostrorogim jelenom. Poleg tega sta izšli še dve epizodi najstniškega detektiva Janeza Blonda. Leta 1973 je začela izhajati Mavrica, katoliški mesečnik za mladino, in že od prvega letnika naprej je bil v njej strip, biografija indijanskega misionarja Friderika Barage Črna suknja.

Strip je bil v bistvu življenjepis, vendar pa ga lahko zaradi specifičnega dogajanja zgodbe (na Divjem zahodu, med Indijanci, boji s preprodajalci ognjene vode) štejemo za pustolovski strip in Barago za stripovskega junaka.

V istem letu je v Zvitorepčevih romanih v stripu izšel Grajski ropar Vladimirja Hercega, ki je precej svobodna biografija znamenitega roparskega viteza Erazma Predjamskega,

ki je tudi prvi junak, ki se pojavi v več epizodah. Poleg omenjene sta izšli še dve zgodbi v Našem stripu (1983) in ena v knjižni obliki (1985). Herceg je narisal tudi tri epizode jugoslovanskega ronina, samuraja Takeda (Naš strip 1983). Leta 1975 dobimo drugega viteškega junaka, Viteza Damijana Vasje Čuka, ki je nastopil v dveh epizodah, v Zabavniku in v Nedelju. V Zvitorepčevih romanih v stripu je leta 1973 izšel tudi socialni western Cirila Galeta in risarja Jelka Peternelja Potepuh, glavni junak Frank Wade pa je tipični predstavnik ameriškega Divjega zahoda.

Deset let kasneje se je v Našem stripu pojavil drugi naturalizirani kavbojski junak, Joaquin Murieta Iztoka Šušteršiča, ki je nastopil v dveh epizodah. Leta 1988 je v Mladini začel izhajati strip Hardfuckers Zorana Smiljanića, katere glavni junak Zoki se pojavi v dveh epizodah. Leta 2005 pa začne izhajati saga Meksikajnarji v petih delih, v kateri je glavni junak poleg cesarja Maksimilijana slovenski junak Anton Brus. Leta 1989 izide Amaliettijev album Pet očeva Neninog deteta z ženskima glavnima junakinjama, Neno in Maro. To sta prvi slovenski ženski junakinji.

Lavričev Jure Krt iz Rdečega alarma (1995, 2010) je izšel v treh daljših in eni krajši epizodi, v več zgodbah sta se pojavila tudi prazgodovinski junak Lomm (2002, 2003, 2004) in kriminallec Žile iz serije Evropa (2003, 2004, 2005).

Leta 2008 se v Mladini pojavi druga ženska junakinja, najstniška narkomanka Ana Tank.

To so najbolj značilni predstavniki realističnega stripa. Ko govorimo o antijunakih, ne moremo mimo Smiljanićevega stripa 1945, v katerem trije četniki Vojvoda, Vinčentije in Konstantinović pobijajo partizane in Lavričevo Evropo, kjer je glavni junak Žile hkrati tudi antijunak. Izrazit antijunak je Bertoncljev hudobni volk Magnoslupus, ki je inkvizitor v srednjem veku. Izšle so tri knjige njegovih zgodb.

Komičnih junakov je ogromno: Zvitorepc, Trdonja in Lakotnik (Muster), Kavboj Pipec in Rdeče pesa (Kos), Jaka Sulc (Maver), Gregor Tisiglavca (Amalietti), Miha (Kos), Breda (Amalietti), Dajnomir in Miliboža (Manček), Erlšpik (Schmidt), Smrkavec in smrklja (Rogelj), Barbar Macon (Bertoncelj), Diareja (Lavrič), Butalci (Kastelic) itd.

Maks Modic je v Mladini zapisal, da ima vsak narod točno takšne superheroje, kot si jih zasluži. Izjava, vredna premisleka. In še, da ima stripovski heroj funkcijo prizme, skozi katero se lomi pogled ciljne publike. Iz tega sledi, da vsak junak ustvarja specifično publiko in natančno ve, kakšno občinstvo bi si izbral. Tukaj ni naključij. (Modic, v Mladina 48 2010, 58)

5.2 Kaj bom analizirala in kako

V analizi bom predstavila devet najbolj izposojanih slovenskih avtorjev stripa. Podatke sem pridobila iz sistema COBISS Mestne knjižnice Ljubljana (MKL), izposoja po avtorjih. Pomembno je vedeti, da so posamezni avtorji v MKL z izvodi svojih stripov veliko bolj prisotni, sploh Miki Muster, za katerim je več desetletij stripovskega ustvarjanja.

Najvišje se je zavihtel Miki Muster s kar 18.529 izposojami v treh letih. Razkorak med njim in naslednjim je presenetljivo velik. Stripe Marjana Mančka so si izposodili 1740-krat, največkrat Hribce Kremenite (598 izposoj). Na tretjem mestu kraljuje s 783 izposojami Zoran Smiljanić, sledi mu Matjaž Schmidt s 744 izposojami. Božo Kos je pristal na petem mestu s 592 izposojami in Tomaž Lavrič na šestem s 493. Sedmo, osmo in deveto mesto pa zasedajo Dušan Kastelic, 429, Iztok Sitar, 278, in Matjaž Bertonec, 205 izposoj.

Zaradi kultnega statusa in fenomena Magne Purge bom recenzirala tudi dva stripa v nadaljevanjih Kostje Gatnika. To sta OOOPA! ter Peter Klepec. Predvsem zato, ker sem si v diplomski nalogi postavila tudi raziskovalno vprašanje: Ali so slovenski avtorji v svojem ustvarjanju razvili slovenske superjunake?

Vsi avtorji so bili izdatno predstavljeni v drugem poglavju, zato sem se tukaj ognila nadaljnji predstavitvi.

5.3 Miki Muster

Razbojnik, V Afriki, Džungla

Miki Muster je najprej ustvaril antropomorfnega živalskega junaka, lisjaka Zvitorepca (zvit kot presta), kmalu za njim še volka Lakotnika (velik požeruh, obvlada judo, lahko se pogovarja z ostalimi živalmi, ne zna plavati, a kadar mu gre za življenje, plava brez težav – nadnaravne sposobnosti), ki je sprva negativec, a se kmalu prikupi bralstvu in se preobraža v pozitivnega junaka. Zvitorepec dobi konkurenta. Pridruži se jima še želvak, to je Trdonja (krasi ga kot kamen trd oklep, je poln modrosti in precej star). Vsem trem je skupno, da imajo veliko prostega časa, ki ga izrabijo za pustolovščine. Vsi trije so komični junaki.

V zgodbi Razbojnik se trije junaki znajdejo na Divjem zahodu in z njimi bralec, ki je predstavljen v tisti čas in kraj dogajanja. Junaki jahajo na konjih in se prevažajo s kočijami. Scenografsko je zgodba postavljena v majhno mesto. Njihove prebivalce ustrahuje tolpa hudodelcev, a že so tukaj Trdonja, Lakotnik in Zvitorepec, ki se kar naenkrat znajdejo na ameriških divjih tleh. Roparji napadejo kočijo, junaki rešijo lepo dekle, ki se zagleda v Lakotnika. Njen oče jih želi za dobro delo nagraditi z zlatom. Sledi zaplet s pošto kočijo, ugrabitev mladenke in srečen konec.

Zgodba V Afriki je edina pustolovščina, v kateri nastopata le Zvitorepec in Trdonja. Podobno v epizodi Džungla, a je tam Lakotniku na koncu odmerjen prostor za manjšo vlogo.

Junaka prvič obiščeta »črno celino«. Avtor prikaže Afriko, kjer so ljudje temnopolti in kjer živi veliko eksotičnih živali. Še posebej so pomembne kamele; kupita jo za en zlatnik in z njo prijahata v oazo. Tam naletita na ugrabitelja mladih deklet, ki jih na koncu rešita.

V pustolovščini Džungla lovita Trdonja in Zvitorepec divje zveri. Bralec se sreča z gepardi, udavi, opicami, krokodili, nosorogi, sloni ... V zgodbi so predstavljeni tudi ljudožerci, ki ujamejo Zvitorepca in ga kuhajo v kotlu. Reši ga prijatelj, ki domorodce

prestraši z raketami. Pred odhodom sta obljubila, da pripeljeta za živalski vrt nekaj divjih živali, a se zgodba izteče tako, da se komaj živa vneta. Brez trofejnih primerkov.

Lakotnika, Trdonjo in Zvitorepca bi lahko pogojno uvrstila tudi med superheroje. Predvsem zaradi njihove dolgoživosti in visoke priljubljenosti med mlajšimi bralci stripa (ponatisi posameznih Mustrovih del doživljajo pravo renesanso). Lakotnika, Trdonjo in Zvitorepca uvrščam med komične junake, ki hitijo iz ene avanture v drugo.

5.4 Marjan Manček

Hribci kremeniti

Hribci kremeniti so zbirka kratkih zgodb v stripu. V naslovnih vlogah nastopata Miliboža in Dajnomir. Vsaka zgodba prinaša delček k boljšemu razumevanju praskupnosti, kako je ta sploh nastala in se razvijala.

Dajnomir je mislec. Zna šteti do pet in je poln idej. Na lastni koži spozna, da mu voda umije obraz in telo ter da lahko v njej najde kaj za pod zob. Recimo raka, ki ga uščipne; Dajnomir ga ujame in si pripravi odličen zajtrk (Dobra voda). Je romantičen in kmalu spozna Milibožo, bodočo ženo. V jami si ustvarita svoj dom. Miliboža je prizemljena in predstavlja trdni temelj družine. Ve, da prihaja ledena doba in da se morata z Dajnomirom odseliti (Selitev). Je fizično močna in skrbna.

Hribci kremeniti so napeta in duhovita družinska serija zgodb v stripu. Gre za otroški strip, v zgodbah in sliki pa lahko uživajo tudi starejši bralci, saj so nekatere zgodbe zastavljene precej filozofsko. Recimo Pot in cilj. V njej se protagonista sprašujeta o tem, kaj je bolj pomembno: pot ali cilj.

V zgodbi Za bregom sta že povila zdravega in krepkega fantka. Z rojstvom Milimira Dajnomir prevzame novo vlogo. Postane prenašalec znanja. Sinku razloži vse o soncu, o dežju, o tem, kako raste trava, ga uči plezati in si poiskati hrano.

V zgodbah, ki jih prebiramo v Hribcih kremenitih, nastopajo izključno komični junaki.

5.5 Zoran Smiljanić

Meksikajnarji – Miramar

Pogledala sem tudi v zgodovinsko-pustolovsko sago Meksikajnarji. Zoran Smiljanić in Marijan Pušavec predstavljata izjemno navezo, ki je ustvarila epsko tetralogijo Miramar, Laibach, Meksiko in Sierra Madre, (sledi še zadnje nadaljevanje – Queretaro, s čimer bo zaokrožena pentalogija, kar je eden najobsežnejših stripovskih projektov pri nas).

Osrednji lik je fiktivni junak Anton Brus iz vasi Pod Sveto goro na Kranjskem, ki se v drugi polovici 19. stoletja s približno 400 slovenskimi fanti znajde na mehiških tleh. Zavoljo mamljive obljube se pridružijo avstro-ogrskega cesarju Ferdinandu Maksimilijanu na njegovem osvajalskem pohodu zoper mehiške upornike.

Mehika, nam v uvodu v Miramar pojasni Pušavec, je bila prisotna v osebni mitologiji obeh avtorjev in je povezana tudi s prebiranjem stripov, vesterni, mehiškimi popevčicami in romani Karla Maya. (Pušavec 2008, 3)

Ker se zgodba scenaristično drži zgodovinskih dejstev, je Miramar zgodovinski in pustolovski strip, v zgodbah pa nastopajo klasični realistični junaki.

V uvodu vzporedno spremljamo zgodbi odraščajočega in občutljivega cesarja Maksija in neustrašnega Tončka. 23 let zatem smo že na lokaciji gradu Miramar pri Trstu in priče pogovoru med Maksom in njegovo srčno izbranko, Šarloto. Maksijev brat je Franz Jožef I., avstrijski cesar, ki očitno dvomi v sposobnosti mlajšega brata.

Pisalo se je leto 1862 in naš junak Anton je na obisku rojstne vasi (na Dunaju študira za zdravnika). Brat Štefan mu pove, da se bo oženil z Marijo, v katero je bil nekoč zagledan sam. Toneta novica pretrese, poklapan se vrne na Dunaj, a bratu privošči srečo.

Cesar Maksimilijan dobi ponudbo za zasedbo mehiškega prestola, kar laska njegovim ambicijam in vizionarstvu. Grof Metternich opozori cesarja Franca Jožefa na pasti, ki

lahko tičijo v tem, da se njegov mlajši brat zavihti na prestol v Mehiki. Stroškovnik je vse prej kot ugoden. Juarez, ki vlada Mehiki, je namreč edini legitimni predstavnik oblasti na mehiških tleh. In medtem ko Maksimilijan razmišlja, da bi odpravil pokvarjeni razredni sistem in bodo s tem ljudje med seboj enaki, ga brat Jožef svari pred naivnostjo.

Anton še vedno sanjari o Mariji, ki pričakuje otročka. Brat ga prosi, da pride domov in pomaga pri porodu, a se Anton ne vrne pravočasno. Marija in otrok umreta.

Anton na Dunaju prvič zre v obličje cesarju Maksimilijanu. Njune poti se bodo prepletle v zgodbah, ki sledijo.

5.6 Matjaž Schmidt

Radovan s planeta Beta

Radovan s planeta Beta je obiskal Zemljo prvič leta 1987, pet let zatem, ko je vesoljček E. T. v igranem filmu začaral otroke po vsem svetu. Živelimo še v socializmu, plačevali v dinarjih, igrali igrice na Spectrumu in v vsaki učilnici vseh osnovnih šol je nad tablo visela uokvirjena slika takratnega predsednika SFRJ, Josipa Broza Tita.

V stripu v zgodbah spremljamo prihod simpatičnega in nadvse duhovitega Radovana Kelširpa s planeta Beta. Njegovo vesoljsko vozilo pristane pred šolo in Radovan se hitro spoprijatelji s tretješolcem Lovrom. V svojem kovčku ima napravo, Betazdelnik, s katerim lahko spremeni hišnika v vola (Hišnik). Odrasli so do prišleka na začetku sumničavi, a se jim Radovan kmalu prikupi. Otroci ga obožujejo od prvega trenutka dalje.

Je nekakšna moralna avtoriteta. Na koncu se zgodbice v stripu praviloma zaključijo z Radovanovo mislijo tipa: Ni važno, kako zgledaš, pomembno je, kaj znaš.

Radovan je komični stripovski junak, ki bi si ga želel za prijatelja vsak otrok. Na planet Zemlja je prišel proučevati navade Zemljanov.

Nastopi čas slovesa, zato za sabo pusti Radovana drugega, pomanjšano verzijo sebe. Strip lahko razdelimo v tri dele: Radovan, Radovan drugi v črno-beli tehniki in prihod Erlšpika s planeta Beta, ki je že v barvah. Erlšpik je še zabavnejši od Radovana, za silo lomi slovenščino, kar dialoge in njegove monologe začini z obilo sočnosti. Je majhen kot čivava in išče gorivo za povratek domov. Spet se znajde v navezi z Lovrom in njegovo sestrico. Celotno družinico Grudnovih, učiteljico in ravnatelj, povabi na pot v globoko vesolje. Obiščejo tri planete: Umazion, Krevharh in Zloizret. Vse tri planete pesti pomanjkanje pitne vode. Na koncu se vrnejo na Zemljo in pristanejo na odprtem morju, ob tankerju, ki se mu je razlila nafta.

Strip med drugim bralce opozarja na družbene anomalije: zgodbe, predvsem pa na onesnaževanje okolja ter na podobnosti in razlike med nami in drugimi.

5.7 Božo Kos

Kavboj Pipec, Rdeča Pesa in Luna

Strip Kavboj Pipec in Rdeča Pesa je izhajal v nadaljevanjih v Pionirskem listu od leta 1959 pa vse do osamosvojitve, do leta 1991. Kar 32 let zapored je na njem delal pionir otroškega stripa v Sloveniji, Božo Kos.

Strip je poln sličic in oblakov in na prvi pogled deluje malce kaotično, a je vsaka stran stripa zaključena celota. Glavna junaka sta navihana mulca, ki sta se raje potepala, kot da bi gulila šolske klopi. Potujeta v prazgodovino, obiščeta srednji vek in se navdušujeta nad znanstveno fantastiko.

In ko je leta 1969 Armstrong pristal na Luni, je Kos, po izobrazbi fizik, Kavboja Pipca in Rdečo Pesa poslal na Luno. Zgodba se začne s kadrom razstave znanosti, tehnike, izumov in igrac. Pipec in Rdeča Pesa pomagata ustaviti tatu, ki je profesorju Kubisu izmaknil aktovko s pomembnimi znanstvenimi načrti za izdelavo robota. Kubis ob pomoči fantov dobi aktovko nazaj.

In že sta na dvorišču pri profesorju, ki ju seznani s svojimi naprednimi roboti. Dogovorijo se, da imata fanta tri dni na voljo enega izmed njegovih robotov. Z robotom

postaneta glavni faci tako v šoli kot izven nje. A lov za zmikavtom aktovk še ni končan, vse poti vodijo nazaj na razstavo. Tam se znajdejo neumni policisti in redarji, trije obiskovalci iz vesolja, tat, Pipec ter Rdeča Pesa.

Pipec in Rdeča Pesa se skrivata v leteči krožnik, profesor Kubis pa pomotoma po vozilu polije nekaj kapljic breztežnostne tekočine in že smo v vesolju. Ugotovita, da je z njima v vozilu tudi tat, ki v ročajih aktovke išče svoj skrivni načrt za zaklad.

Kavboj Pipec in Rdeča Pesa sta komična stripovska junaka.

5.8 Tomaž Lavrič

Diareja

Poseben primer stripovskega junaka je Diareja, slovenski pasični strip, ki v dveh ali treh okvirčkih največkrat komentira aktualne družbeno-politične dogodke in je svojevrsten fenomen. Diareja izhaja v Mladini nepretrgoma vse od leta 1988. Obstaja več osnovnih tipov Diarejčka: Slovenec, Hrvat, Kitajec, Američan, vojak, delavec, gospa, sodnik, birokrat, nadškof, Janez Janša, Lojze Petrlje, Milan Kučan, Borut Pahor, itd.

Diareja svoj nos vtika tja, kjer najbolj »smrdi« in kamor si ostali ne upajo pogledati. Leto 1988 je leto napadov na JLA in hkrati leto, ko armada odgovori na te napade; aretirani so Janša in tovarišija. Vsi ti dogodki so predstavljali humus za Lavriča, avtorja Diareje, ki je že v naslednjem letu spremljal kosovske rudarje, Slobodana Miloševića in četverico JBTZ na sojenju. Leta 1990 na večstrankarskih volitvah zmaga Demos, tam je tudi Diareja; leta 1991 Slovenija razgasi samostojnost, JLA odgovori z napadom, Slovenija uvede lastno denarno valuto, tolar. Leta 1992 zmaga na volitvah Drnovškova LDS, samotni strelec P. Rotar pa bi naj umoril predsedniškega kandidata, I. Krambergerja.

Še več zgodovine z Diarejo. Leto 93 odmeva v luči velikih privatizacijskih afer, sestavljena je velika Drnovškova koalicija, nadškof dr. Alojzij Šuštar blagoslovi prvi McDonald's v Ljubljani.

Preskočimo sedem let in smo v letu 2000, ko vodenje vlade prevzame A. Bajuk, ruski predsednik V. Putin in ameriški predsednik G. Bush se srečata v Sloveniji, na referendumu o pravici samskih žensk do umetne oploditve, zmaga stališče, da samske ženske nimajo pravice do umetne oploditve. V letu 2002 Evropska unija uvede valuto evro, Slovenija na drugi strani končuje pogajanja za vstop v EU. Skrbi nas bolezen norih krav, predsednik M. Kučan pa gre v pokoj.

»Diareja temelji na izrazni skromnosti, reduciranju, majhni gesti, povedni tišini, komaj opaznih rekadriranjih, atributih, ki hitro omogočajo prepoznanje upodobljenega. Razpoloženje zaznamuje z majhno izbočenostjo obrvi, gub na čelu, držo rok. Z opuščanjem poudarjajo znake, ki ostajajo.« (Mikuž 2015, 70)

Lavričeva Diareja se je med odraščanjem spreminjala tudi evolucijsko. Celotna figura se je znižala in zaoblila, občutno pa se je povečal njen obseg glave (zaradi vse bolj razvitih možganskih funkcij). Lavrič ob izdaji Diareja 1988–2002 zapiše, da se mu zdi zanimiv zgodovinski boj za prevlado med podvrstami lika: »prevladajoča jugooficir in komunistični aparatčik iz obdobja osemdesetih let sta izumrla, med pestro favno v devetdesetih letih pa sta se prebila v ospredje najkrvoločnejša in najbolj prilagodljiva mutanta in zavladala v novem tisočletju-brezbarvni politik in okosteneli birokrat.« (Lavrič 2002, 14)

5.9 Dušan Kastelic

Butalci – Operacija Kura (po motivih F. Milčinskega)

Kasteličev strip Butalci se prične z biblično sekvenco izгона iz raja. Adam in Eva sta narisana kot opici, ki ju zapelje kača. Sledi evolucija in iz nje izide butalski rod. Žal brez možganov.

Butalci se počutijo odlično v raj, a se jih Bog kmalu naveliča in se odseli. Tako se rodi vasica Butale, ki preraste v mesto in državo Butalijo. In ker ta na zemljevidu spominja na kuro, dvorni pisar zapiše v ustavo, da je kura sveta žival. Sledi javni razglas, da je kure prepovedano hraniti s koruzo in črvi, krmi se jih le s kračo in kislo repo. Uradni pozdrav je po novem: Koko dan!

Kralj Butalije je bil kljub temu nesrečen, saj v Butaliji niso imeli najvažnejšega, pameti. Kraljestvo obišče lump Cefizelj, ki poskuša kralju prodati jabolčne peške, ki tistega, ki jih poje, obdarijo s pametjo. Kralj se ogreje za nakup.

Na velikem slavlju, ki ga skliče kralj v čast svetih kur in novih pravil, ki so jih sprejeli po vsem kraljestvu, se pojavi tudi Cefizelj v preobleki čarovnika. Dvorjanom natvezi zgodbico o kuri vseh kur in jim pokaže lepo pobarvano jajce, ki bi naj ga ta edinstvena kura znesla.

Javi se, da lahko za vrečo zlatnikov prinese najsvetejšo kuro. Kralj mu ne zaupa povsem in skupaj z njim na pot pošlje še tri odposlanike: Srečka Kvocienta, Stražmojstra Felixa in Emila Kalkulatorja.

Sledi lov na kuro in številne zabavne prigode, v katere se junaki zapletejo z gručico ciganov in s samim Erazmom Predjamskim. V odlično narisanim stripu srečamo vrsto komičnih stripovskih junakov.

5.10 Iztok Sitar

Dnevnik Ane Tank

Na prvi strani lahko preberemo, da gre za ljubezensko zgodbo z okusom heroina in žensko junakinjo v stripu.

Sitarjev strip nam predstavi mladenko Ano, ki zvesto piše dnevnik. Izvemo, da je bila čudna že kot otrok. Odraščala je v povprečni slovenski družini, z gospodovalno mamo in blagim očetom, ki je rad ustregel Ani. V šoli se bolj razume s fanti kot z dekleti, se zaljubi v Jana, se razvija v mladenko, se prvič napije in podobno. Prebere knjigo Burgessa Džank, ki postane njena osebna Biblija.

Med počitnicami se odpravi v Fieso in upa, da bo srečala džankije. Zaljubi se v enega izmed njih, Maja. Po vrnitvi v Ljubljano sta par in počasi se Ana navaja na droge, travo, trip, heroin; najprej samo konec tedna po pol grama in že sta z Majem na poti v težko odvisnost.

Sestavljata načrt, kako bosta oropala Anino teto. Na koncu Ana konča v popravnem domu in njena odvisnost od drog se stopnjuje. Srečen konec je le za naivneže.

5.11 Matjaž Bertoncelj

Trobentica

Trobetnica je deklica, ki obiskuje prvi razred osnovne šole. Strip je narisal in napisal Matjaž Bertoncelj, v barve ga je preoblekla njegova žena Jelena Bertoncelj. Namenjen je mlajšim bralcem, izhajal pa je od leta 2005 do leta 2010 v istoimenski reviji.

Trobentica je junakinja, ki spoznava svet okoli sebe in njegov ustroj, nove ljudi, druga bitja in ima veliko prijateljev. Je vedoželjna, lepo vzgojena in zelo radovedna.

Zgodbe se odvijajo na dveh barvnih stripovskih straneh. Trobentica uporablja besedici hvala in prosim, se sprašuje, kdo bi lahko bil njen najboljši prijatelj, in zaključí, da je najbolj pametno imeti veliko prijateljev. V naslednji zgodbi razmišlja, da so vsi poklici koristni in potrebni.

Bralce lahko vodi na »pravo pot« in sama pri tem početju daje vzoren vzgled. Odrašča v urejeni družini, z mamico, očetom in muckom. Velikokrat jih obiščeta dedek, ki ji pripoveduje zgodbe iz zgodovine, in babica.

Trobentica rada bere pravljice in zdrsne v fantazijske svetove, ki jih naseljujejo čudežna bitja. Tam se pogovarja z zmaji, s princesami in princi. Na igrišču jo obišče dolgonosi vesoljček, ki mu je zmanjkalo goriva.

Junakinjo zanima, kako živijo otroci na drugih celinah in še veliko reči.

Trobentica je pozitivna junakinja, za katero si zlahka predstavljam, da je očarala številne otroke, sploh pet- in nekaj letnike, ki se zlahka identificirajo z njenim svetom in s težavami, ki jih tako lahko rešuje.

5.12 Kostja Gatnik

Magna Purga – OOOPA!

Prva potencialna slovenska superheroinja je zablestela v Magni Purgi, njen oče je Kostja Gatnik. Gre za precej posrečeno kreaturo Mirkico (na trenutke spomni na Deso Muck v mladih letih), ki je na Zemlji čisto običajna mlada ženska, ki ima rada svojega Lujseta ter kremšnite na Bledu.

Skozi strip v nadaljevanjih, ki je izhajal v Pavlihi, sledimo zgodbi debelušne Mirkice, ki jo ugrabijo nepridipravi z drugega planeta. O glavni protagonistki vemo bore malo. Živi na Igu in njen izbranec je Lujse. Skrivnostni ugrabitelji jo na letalu hiptnotizirajo in v naslednji zgodbi je že preobražena v superheroinjo. Kot pritiče vsakemu superheroju ima tudi Mirkica aka OOOPA! svoj kostum (kockast dres in črne kratke hlače, ki se v avanturah večkrat potrgajo), s pomočjo katerega pridobi nadnaravne moči. Ugrabi jo Žabon, ki jo reši pred Cegloglavci. OOOPA! se z Žabonom odpravi na planet Fobos, ki je ena od dveh Marsovih lun. Na planetu je bizarno razmerje moških in ženskih osebkov, in sicer 2000:1. A zgodba se zaplete, saj ima Žabon že ženo Gramkarto, ki je obenem vladarica planeta Fobos.

Fobos je planet emancipiranih žensk, ki so lastnice in gospodarice svojih moških. Mirkica se znajde na Fobosu na ukaz Gramkarte in ostalih žensk. Razlog: v kali zatreti moške upore in jih odvrniti od homoseksualnosti. Mirkica se tej želji ne ukloni. Nasprotno, bori se za emancipacijo moških, s svojimi nadnaravnimi močmi uniči Gramkarto. Sledi seksualna revolucija v Gramkartagradu s heroinjo na čelu, ki vodi leve seksualiste v boj in akcije.

Na Zemlji po njej močno hrepeni Lujse, ki svojo ljubo tako pogreša, da se vkrca na raketo in poleti k njej. Bralci smo priča srečnemu koncu. V zaključnem dejanju se vsi glavni liki postrojijo na odrskih deskah in se priklonijo (je bila vse skupaj zgolj zmontirana igra?!).

Pri postavitvi zgodbe v časovni kontekst postane marsikaj bolj jasno. Gre za čas po seksualni revoluciji in študentskih uporih, ki so zajeli tudi Ljubljano. Gatnik je z zgodbo

nekoliko podrezal v teme, kot so emancipacija žensk, manjvrednost moških ... in je s svojim stripom takratno kulturno javnost vsaj nekoliko vzburlil, če že nič drugega. Z Gatnikom je kot scenarist sodeloval Milan Jesih in, kot zapiše Vidmar v predgovoru k Magni Purgi, je »takšno sodelovanje literature in stripa v celotni zgodovini stripa izredno redko.« (Vidmar 1997)

Zgodbe se žanrsko sprehajajo med znanstvenofantastičnim, superherojskim in avanturističnim stripom. Tako je prav Gatnik avtor, ki v slovenski stripovski prostor uvozi nov žanr, »superherojsk strip«, in ga po drugi strani zavestno parodira. Bralec sledi nizu absurdnih zapletov in razpletov, zgodbe so sestavljene iz treh osnovnih vsebinskih elementov: napovedi teme, hitrega zapleta in nepričakovanega komičnega zaključka, ki mu sledi nadaljevanje.

OOOPA! ni tipična predstavnica superherojev; v svojem kockastem kostumu deluje smešno in nebogljen, kratke hlače se ji mečkajo in trgajo, njen človeški alter ego pa ves čas hrepeni po Lujsetu, zemeljskem izbrancu z Iga. Katere točke po superherojski klasifikaciji pa izpolnjuje? Ima super moč, ki jo dobi v nenavadnih okoliščinah, život ji objema kostum, o njenih starših ne vemo ničesar oz. so odsotni, bori se za višji cilj (emancipacijo moških) in postavlja pravico pred zakon. O polbožanskem izvoru bi lahko zgolj špekulirala; prav tako o tem, da je naslovna junakinja doživela veliko tragedijo.

Slovenska superheroinja OOOPA!, ki je do danes tudi edina ženska predstavnica tega stripovskega žanra, v petih od sedmih točk izpolnjuje pogoje za naziv superjunakinje.

Magna Purga – PETER KLEPEC

Lik, ki ga je katapultiral Kostja Gatnik v Magni Purgi in se je prikupil bralstvu, je tudi Peter Klepec. Tudi Peter je na mojem seznamu potencialnih slovenskih superherojev, zato sem ga analizirala.

Spet spremljamo strip v nadaljevanjih. Zgodba se odpre z rojstvom otročička, ki vzbuja pozornost zaradi svoje lepote. V adolescenci postane introvertiran, indoktriniran in hiše skoraj ne zapušča, saj ga skrbi, da bi se mimoidoči vpričo njegove lepote zavedli, kako

grdi so sami, in bi takoj umrli. Peter pa je želel, da ljudje živijo. Pri dvajsetih letih se je naš junak naučil brati. Zasledil je naslov v časopisu, da hipiji prenašajo kugo. Isti trenutek zapriseže pri svoji lepoti, da bo rešil človeštvo.

Nekoliko je razočaran, da nihče ne umre ob usodnem srečanju z njim (spoznanje, da lepota pač ne ubija!). Sreča hipije, jim zrecitira kitico o osebni higieni, a brez pravega haska. Vrne se domov. Zvečer ga ihtčega v sobici obiše dobra vila ter mu podeli nadnaravne zmožnosti. Tako lahko naskoči svoje poslanstvo. Tukaj se rodi prvi slovenski superman.

Izdela si super vozilo, da enkrat za vselej postrga z Zemlje hipijevsko zalego. Iz nalovljenih smrdljivih hipijev s pomočjo čarobne naprave naredi biološki detergent in si s tem dejanjem prisluži odlikovanje mestnega sveta. Sledi nova avantura ...

Gatnik se poigra z imenom Peter Klepec. Tako ga uporabi kot Peter Cllepez (epizoda z otročički), Peder Klepec (v eksploziji, kjer uniči vse udeležence toplega zbora!), Peter Klopotec (pobije vse ženske v mestu).

Na grenko-sladkem koncu ga poskuša množica ubiti, a jih ukane, saj je superheroj. Pobere šila in kopita, se preseli v planine, ustanovi hipijevsko komuno, se prelevi v seksualno bitje in vstopi med vegetarijance. Takšna je zgodba o Petru Klepcu.

Iz napisanega sledi, da Petra Klepca težko postavimo ob bok klasičnim superjunakom. Je postaven mlad moški, ki ga je v svet uvedla babica, ki skrbi za njegov psiho-fizični razvoj. Ugibam, da babica predstavlja konzervativno strujo, šolo starih nazorov in ujetost v črno-beli svet. Prav zaradi tega lažje razumemo junakovo paranojo in skepso pred vsemi naprednimi liki v zgodbah (hipiji, geji, emancipirane ženske, ki pijejo iz oceana svobodne seksualnosti, ki je butnila tudi k nam z Zahoda!). Strip je spet prehitel čas, kot se je to že ničkolikokrat dogajalo.

Po osnovni klasifikaciji je Peter Klepec zadostil štirim od sedmih kriterijev za naziv superheroja, padel pa je v naslednjih treh: nima kostuma, o tragediji, ki bi jo doživel in sprejel kot izziv, ne izvemo ničesar, tudi polbožanski izvor smo zaman iskali v

njegovem rodovniku. Tako ga z eno nogo in pogojno uvrščam med slovenske predstavnike superherojev, z drugo pa v kategorijo komičnih junakov.

UGOTOVITVE

Med deseterico stripov, ki sem jih analizirala, so kar štiri ženske junakinje, kar me je pozitivno presenetilo, saj so vsi najbolj brani avtorji moškega spola. Junakinje so: najstnica Ana Tank, prvošolka Trobentica, prazgodovinska Miliboža in OOOPA!, edina superheroinja. Skupnega nimajo skoraj nič, razen spola. Miliboža in Trobentica se največkrat znajdeti v družbi predšolskih in šolskih otrok, Ana Tank berejo najstniki, OOOPA! pa je kljub enkratnosti, žal, nekako pozabljena. Vse so enkratne v tem, da vsaka po svoje razbija stereotipe. Vse tri, z izjemo Ane Tank, so neposredne, artikulirane in močne posameznice.

Diareja je endemit. Njen spol je irelevanten, njena družbena vloga pa je še kako bistvena, saj s svojo lucidnostjo, prodornostjo, igrivostjo, sarkazmom in odličnimi komentarji že desetletja razveseljuje različne generacije bralcev. Ima zvesto občinstvo in vse več avtorjev, ki lahko naredijo svojo Diarejo in s tem razgibavajo slovensko »stripovsko telo«.

Moški junaki, ki sem jih ulovila v svojo mrežo, pa so največkrat komični: Kavboj Pipec in Rdeča Pesa, Dajnomir in Milimir, Radovan s planeta Beta, Cefizelj, Stražmojster Felix, Peter Klepec (komični superheroj), Lakotnik, Trdonja, Zvitorepec in klasična realistična junaka cesar Maksimilijan ter Anton Brus.

Vseh omenjenih junakov ni lahko povezati v urejeno in razumljivo konceptualno shemo. Slovenski stripovski junaki so raznovrstni in težko rečem, da zemljepisna lega narekuje določen tip junaka. Menim, da so najbolj priljubljeni tisti junaki, ki bralcu držijo zrcalo, v katerem lahko med opazovanjem lastnega odseva uzre odsev drugega sveta in idealno vanj neobremenjeno vstopi. In če so junaki ob tem še zabavni, dobro narisani in osmišljeni, sploh tisti, ki jih berejo otroci, lahko končajo v slovenski stripovski zgodovini.

6 ZAKLJUČEK

Zgodovinski čas in duh časa sta dve stalni komponenti, ki avtorju lahko pomagata ali otežita delo pri rojstvu stripovskega junaka. Seveda pa strip ni samo neki čas, ujet v misel in sliko. Osnovno gibalno stripa so njegovi junaki. Pri življenju jih ohranjajo bralci, ki so jih vzeli za svoje in jih s tem obsodili na nesmrtnost. Prav tako sumim, da si avtorji najraje izmislijo takšne junake, v katere obstoj si želijo verjeti sami.

V Sloveniji se je razvil in uveljavil predvsem avtorski strip, ki ga je potrebno obravnavati znotraj družbenega konteksta. Sarival Sosič je v uvodu h katalogu Risba v stripu na Slovenskem razmišljal, da strip pomeni v prvi vrsti kreativno igro, dinamični dialog z likovnostjo, pripovednostjo, pa tudi izziv, ki se tiče uporabe različnih materialov in tehnik ter se v sodobni družbeni in likovni prostor umešča kot živahno in hkrati družbenokritično likovno narativno delovanje. (Risba v stripu na Slovenskem 2011, 3)

Strip se je rodil dobrih sto let nazaj kot posledica rivalstva med velikima časopisnima hišama v Ameriki. Hitro so ugotovili, da se je z rednimi objavami stripov najenostavneje prikupiti bralcem.

V Sloveniji je strip danes slabo medijsko podprt; njegovi junaki jo odnesejo še slabše in s tem so jim zaprta vrata v prenekateri slovenski dom. Tudi knjižnice, ki bi idealno sledile načelu enakosti, bi lahko imele na svojih knjižnih policah več domačih in tujih izdaj stripov.

Slovenski stripovski avtorji niso bili nikoli naklonjeni žanru superherojskega stripa. Podalpska zaplatica zemlje se je izkazala za precej rodovitno, ko so avtorji vanjo posadili »običajne« stripovske junake. Redka superjunaška semena so vzknila in rodila sta se OOOPA! in Peter Klepec, ki ju pogojno uvrščam med slovenska endemita v žanru superherojskega stripa.

Geoff Klock je namreč zapisal, da lahko junake uvrstimo med superheroje pod naslednjimi pogoji: da posedujejo supermoč, ki so je dobili po spletu nenavadnih

okoliščin, da imajo kostum preko katerega se preobrazi v superheroja, da nimajo staršev, da so doživeli veliko tragedijo ter vedno najdejo pravo pot. (Klock 2002, 28)

Vprašanje, ki se mi zastavlja, je, kako to, da se slovenski stripovski avtorji niso bolj intenzivno ukvarjali s superjunaki. Tiste posrečene kreature, ki jih le spustijo na prosto, pa praviloma parodirajo superherojski žanr. Ali so slovenskim stripoholikom superjunaki preveč eksotična vrsta, da bi se bilo na drugi strani avtorjem sploh smiselno ukvarjati z njimi, jim vdahnuti življenje?

Iz slovenske perspektive stripi s superjunaki niso tako prepričljivi. Slovenski stripovski avtorji so se vedno lotevali realnih junakov in raziskovali kompleksne, človeške drame skozi svoje stripe.

Vsebinska analiza stripov slovenskih avtorjev, ki sem jih uvrstila v ožji izbor, mi je pokazala, da stripov s slovenskimi superherojskimi liki kot posameznim žanrom naši avtorji niso razvijali niti razvili. Z izjemo Kostje Gatnika, ki pa je vso zadevo okoli superjunakov speljal na drugačen mlin. Prav tako ne zaznavam tendenc, da bi tovrstnemu ustvarjanju bili naklonjeni mlajši avtorji v slovenskem stripovskem prostoru.

Moja sklepna misel je tudi ta, da slovenski strip zagotovo ni ogrožen, le nekaj več prostora potrebuje. Vrata mu odpira vse več galerij, kjer se vrstijo pregledne razstave slovenskih stripovskih del in njihovih avtorjev. Strip je avtonomen medij. Počasi se prebija tudi v osnovne šole. Stripovska vzgoja se idealno začne v otroških letih. Ime Tomaža Lavriča se je znašlo v eminentni publikaciji 1001 strip, ki ponuja pregled najboljših striparjev z vseh koncev sveta. Tik pred izdajo pa je tudi Sitarjeva knjiga TO JE OROŽJE! Angažiran strip XX. stoletja na Slovenskem.

7 LITERATURA

1. Bertoncelj, Matjaž in Jelena Bertoncelj. 2013. *Tobentica*. Ljubljana: KUD Apokalipsa.
2. Bogdanović, Željko. 1994. *Umetnost in jezik stripa*. Beograd: Orbis.
3. Center sodobnih umetnosti. 2006. *Slovenski strip in animiran film 1996–2006*. Celje: Center sodobnih umetnosti.
4. Debeljak, Aleš, Peter Stanković, Gregor Tomc in Mitja Velikonja, ur. 2002. *Cooltura: uvod v kulturne študije*. Ljubljana: Študentska založba.
5. Dorfman, Ariel in Armand Mittelard. 2007. *Kako brati Jaka racmana*. Ljubljana: Maska.
6. Draginčić, Slavko in Zupan Zdravko. 1986. *Istorija jugoslovenskog stripa 1*. Novi Sad: Forum.
7. Eisner, Will. 2008a. *Graphic storytelling and visual narrative. Principles and practices from the legendary cartoonist*. New York: W.W. Norton&Company.
8. --- 2008b. *Comics and sequential art. Principles and practices from the legendary cartoonist*. New York: Norton&Company.
9. Gale, Ciril. 1984. *Zabavna periodika strip*. Maribor: Založba Obzorja.
10. Gatnik, Kostja. 1997. *Magna Purga*. Ljubljana: Kostja Gatnik in DR. Mupet.
11. Kastelic, Dušan. 1995. *Butalci: Operacija kura*. Hrastnik: Emma.
12. --- 1996. *Tajni agent Miran Frumen v epizodi: Afera JBTZ*. Zagorje: Zbirka tisočletni sen, izdano v samozaložbi.
13. Klock, Goeff. 2002. *How to read Superhero Comics and why*. New York, London: The Continuum International Publishing Group.
14. Kos, Božo. 2011. *Kavboj Pipec, Rdeča pesa in Luna*. Ljubljana: Koskos.
15. Lavrič, Tomaž. 2002. *Diareja 1988-2002*. Ljubljana: Založba Andrej Klemenc.
16. --- 2009. *Slovenski klasiki v stripu*. Ljubljana: Mladina in Forum Ljubljana.
17. --- 2010a. *Rdeči alarm*. Ljubljana: Forum Ljubljana.
18. --- 2010b. *Stripi Comics*. Ljubljana. Moderna galerija.
19. Manček, Marjan. 2011. *Hribci kremeniti*. Ljubljana: Forum.
20. McCloud, Scott. 2011a. *Kako razumeti strip: o nevidni umetnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
21. --- 2010b. *Kako nastane strip: pripovedne skrivnosti stripa, mange in risanega*

- romana*. Ljubljana: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta, Društvo za širjenje filmske kulture KINO.
22. Mestna galerija. 2011. *Risba v stripu na Slovenskem: Dawing in Slovene Comics*. Ljubljana: Mestna galerija.
 23. Mikuž, Jure. 2015. *Tomaž Lavrič: Čarobni jezik stripa*. Ljubljana: Cankarjev Dom.
 24. Modic, Max. 2010. *Zrelo za obvezno čtivo*. Mladina, 48 (3.december).
 25. Ndalianis, Angela. 2011. *Why Comic Studies?* Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/stable/41240726> (14. maj 2011).
 26. Prassel, Igor. 2000. *Tomaž Lavrič: anonimac*. Kvadrat: časopis za strip.
 27. Schmidt, Matjaž. 2012. *Obisk s planeta Beta*. Ljubljana: Forum.
 28. Sitar, Iztok. 2007a. *Zgodovina slovenskega stripa*. Ljubljana: Umco.
 29. --- 2008b. *Dnevnik Ane Tank*. Ljubljana: Umco.
 30. --- 2009c. *Božo Kos, 1931-2009. Odšel je oče Kavboja pipca in Rdeče Pese*. Mladina: 7.maj. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/47017/bozo-kos-1931-2009/> (7. maj 2009).
 31. Smiljanić, Zoran in Marijan Pušavec. 2008. *Meksikajnarji Miramar*. Ljubljana: Umco.
 32. Smiljanić, Zoran in Samo Rugelj. 2002. *Spiderman..* Ljubljana: Umco.
 33. Stanković, Peter. 2010. *Politike popa: uvod v kulturne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 34. Waugh, Coulton. 1974. *The Comics*. New York: Luna Press.